

AKTUALNO

Matjaž Nemec

Provokacija italijanske politike

STRAN 3

GEOPEDIJA

Partizanski spomeniki

Janko Premrl Vojko

STRAN 7

NAŠ POGOVOR

Matjaž Kmecl

Ne maram nasilja

STRAN 8

TEMA MESECA

Zakaj praznujemo 8. marec?

Saša Hajzler, Nesa Vrečer, Inštitut za novejšo zgodovino

Leta 1878 je bila v Nemčiji socialistična dejavnost zakonsko prepovedana. V tem času je bila znana marksistka, komunistka in feministična aktivistka Klara Zetkin izgnana zaradi svojega socialističnega delovanja. Po postanku v Zürichu se je tako znašla v Parizu, kjer je v času svojega nosečnosti pomagala pri ustanavljanju tamkajšnje skupine *Socialistične internacionale*. V letih zatem je organizirala več sestankov socialistk, ki so razpravljale, kako bolje oznaniti svoje cilje v boju za enakost. Leta 1894 je v polemiki za socialdemokratsko revijo *Die Gleichheit* kot urednica revije javno opozorila na razlike med meščanskim feminizmom in gibanjem proletarskih žensk.

Ta spor ni bil razrešen niti 16 let pozneje, ko se je leta 1910 na Prvi mednarodni konferenci žensk pod okriljem *Druge internacionale* v Kopenhavnu vnovič razvnela razprava med angleškimi delegatkami na strani buržoaznega meščanskega feminizma ter nemškimi in drugimi delegatkami, ki so zastopale boj delavskega razreda. Zahteve žensk na konferenci so vključevale dostojanstveno življenje, volilne pravice, zaščito pred revščino in izkoriščanjem, želele pa so tudi enakost, svobodo in mir. Klara Zetkin in Rosa Luxemburg, ki je na kongresu *Druge Internacionale* predstavila resolucijo za skupno ukrepanje vseh evropskih delavskih strank proti vojni, sta tako povzeli zahteve: človeštvo potrebuje mednarodni socializem. Zagovornice razrednega boja so na isti konferenci tudi predlagale, da bi se praznoval mednarodni dan žena. Predlog je bil politična zmaga. Bil je sprejet, a ker točen datum proslave ni bil določen, se je v naslednjih letih premikal med različnimi dnevi. Tako je bil dan žena že naslednje leto 19. marca, postal pa je primeren dan za mirovniške proteste po Evropi med prvo svetovno vojno: Klara Zetkin je leta 1915 organizirala protivojne demonstracije socialističnih žensk. Dve leti pozneje, 23. februarja 1917 (8. marec po gregorijanskem koledarju), pa so v imenu dneva žensk pod vodstvom ruske feministke Aleksandre Kolontaj ženske stopile na ulice v boju proti vojni ter za politične in ekonomske pravice delavk in enotnost delavskega razreda. Ko je bilo ruski vojski ukazano, naj strelja na stavkajoče, so se začeli dogodki, ki so pripeljali do februarске revolucije. Klara Zetkin je skupaj z Vladimirjem Leninom po vojni 8. marec zastavila kot komunistični praznik – mednarodni dan žena.¹

Praznik je nekaj desetletij ostal povezan s komunizmom, vse

do približno leta 1967, ko so ga prevzele feministke drugega vala. Združeni narodi so mednarodni dan žena začeli praznovati šele leta 1975, kajti je bilo to leto razglašeno za mednarodno leto žensk, dve leti pozneje pa je Generalna skupščina Združenih narodov povabila države članice, naj 8. marec razglasijo za uradni praznik Združenih narodov za pravice žensk in svetovni mir.

V Jugoslaviji je 8. marec postal množični praznik po ustanovitvi Antifašistične fronte žensk (AFŽ) leta 1942 in se je praznoval že med vojno. A prepovedana Komunistična partija je na praznik opozarjala že v predvojnem času, v času prve Jugoslavije. V obdobju med obema vojnama ženske v Jugoslaviji niso imele večine pravic, ki jih uživamo danes. Omejitve so se razlikovale od pokrajine do pokrajine, a vespovsod je bila odsotnost volilne pravice, smrtnost dojenčkov in mater je bila izredno visoka, ženske so bile na delovnem mestu, kamor so se med prvo svetovno vojno sicer lahko vključile, izkoriščane in podplačane, skrb za matere samohranilke in nezakonske matere je bila slaba. V nekaterih pokrajinah ženske tudi niso mogle dedovati niti za možem niti za ožjimi družinskimi člani. Partijsko glasilo Proleter je tako v februarско-marčevski številki ženske že leta 1933 pozivalo k aktivnosti partijske organizacije na mednarodni dan žena: »Na sam mednarodni dan žena, kakor tudi na njegov predvečer in tudi takoj po tem dnevu, so partijske organizacije dolžne organizirati čim več sestankov in predavanj, kjer je le mogoče pa tudi zborovanja in demonstracije z namenom mobilizacije delavk v boju za vsakdanje zahteve delavskih množic in za strmoglavljenje srbske vojaško-fašistične diktature, z razlago ciljev, načinov in metod boja Kompartije, zlasti njenega stališča v boju za osvoboditev. Mednarodni dan žena leta 1935 naj mine v znamenju krepitve enotne fronte vseh izkoriščanih množic v boju proti kapitalističnemu izkoriščanju, proti terorju vojaško-fašistične diktature nad delavskim razredom ...« (V: Vida Tomšič, *Žene Jugoslavije u izgradnji socializma*, Beograd, 1949)

Po drugi svetovni vojni je bila enakost spolov končno zapisana v jugoslovansko ustavo, kar je ženskam prvič omogočilo volilno pravico in tudi kandidaturo. V naslednjih desetletjih se je z novimi zakonodajami status žensk še dodatno izboljšal: razširjen dostop do splava in kontracepcije, lažja možnost ločitve od partnerja, vse daljši porodniški dopust, dvig plače, skrb za matere samohranilke, sprememba zakonodaje o nezakonskih

NADALJEVANJE NA STRANI 2

AKTUALNO Poslansko vprašanje Matjaža Nemca

Oživljanje fašističnih ideologij

Na pobudo **Matjaža Nemca (S&D/SD)** je 18 poslancev Evropskega parlamenta na Evropsko komisijo naslovilo poslansko vprašanje glede oživljanja fašističnih ideologij v Italiji in sodbe Vrhovnega sodišča v Rimu glede fašističnega pozdrava ter njune skladnosti z vrednotami Evropske unije.

»Čeprav smo fašizem pred več kot 80 leti že poslali na smetišče zgodovine, v zadnjem času v sosednji Italiji spet vse bolj vznika. Ob tem bi morali povsod v Evropi in še posebej v institucijah Evropske

unije zvoniti vsi alarmi. Po zborovanju neofašistov in fašističnemu pozdravu v Rimu v začetku januarja je zdaj italijansko vrhovno sodišče še odločilo, da fašistični pozdrav ni nujno nezakonit.

In čeprav je treba sodbe sodišč spoštovati, nas takšna zborovanja, naklonjenost ideologiji, ki je milijonom ljudi povzročila tako neizmerno trpljenje, in celo njeno povečevanje vse močno skrbijo. Evropska unija je bila pravno utemeljena na idejah protifašizma in protinacizma. V samo dušo Evrope

pa smo v temeljnem dokumentu vklesali vrednote spoštovanja človekovega dostojanstva, svobode, demokracije, enakosti, pravne države in varstva človekovih pravic – vrednote, ki so jih fašistične in nacistične ideologije želele uničiti.

Naša skupna naloga in verjamem, da tudi dolžnost, sta, da moramo takšne grožnje najostreje obsoditi ter ubraniti skupne vrednote Evropske unije. Če so takšni dogodki zakoniti v eni od naših držav

NADALJEVANJE NA STRANI 2

ZLOČINI OKUPATORJEV Kruta smrt mladega partizana

Gledam vas – pesem o Marjanu Štoki

Marjan Štoka je bil 15-leten fant iz Proseka, ki so ga 8. januarja 1944 v Štorjah zajeli nemški okupatorji, ga zverinsko mučili, ustrelili, na koncu pa v opomin krajanom obesili na telegrafski drog ob cesti. Kljub mučenju je do konca ostal junak, nikogar ni izdal. V Štorjah je njemu v spomin postavljen spomenik. Vsako leto se mladega junaka njegovi sokrajani s Proseka in krajanji Štorij spomnijo z vedno pretresljivo spominsko slovesnostjo.

Ob letošnji 80. obletnici krute smrti mladega partizana je **Jernej Kapun** iz Proseka napisal pesem *Gledam vas* in jo uglasbil. Jernej Kapun študira solopetje na Glasbeni Matici v Trstu, poje pri

11-letna Helena Kapun je na odru v Štorjah zapela pesem o Marjanu Štoki. (Foto: Olga Knez)

NADALJEVANJE NA STRANI 2

NADALJEVANJE S STRANI 1

Zakaj praznujemo 8. marec?

otročih. Ustava SFRJ iz leta 1974 je v 191. členu zapisala, da je pravica človeka, da svobodno odloča o rojstvu otrok, kar je pravico do splava tudi ustavno potrdilo.

Po vojni je 8. marec postal eden pomembnejših praznikov v socialistični Jugoslaviji, do leta 1953 v organizaciji AFŽ, nato pa so organizacijo prevzele naslednice AFŽ. Ob državnih proslavah so opozarjale tudi na vse neenakosti, ki so se v jugoslovanski družbi še kar pojavljale, kljub enakosti, ki je bila zapisana na papirju: na prepočasno gradnjo vrtcev in drugih skrbstvenih ustanov, kar je oteževalo žensko delo, na premajhno zastopanost žensk v državnih organih in delavskih organizacijah, na dvojno in celo trojno obremenitev žensk (z delom, skrbstvenim delom doma in pa še z družbenopolitičnim delovanjem, ki se ga je spodbujalo). Že v sedemdesetih, še bolj izrazito pa v osemdesetih letih so bile osmomarčevske proslave tako vedno bolj kritične.

Kljub temu so jugoslovanske ženske v času socialistične Jugoslavije ogromno pridobile. Desetletja po razpadu skupne države tako zaznamuje trenje med poskusi retradicionalizacije družbe in med gibanji za boj za ohranitev pravic žensk, ki se zdijo zaradi hitrega padca v kapitalizem in neoliberalno družbo vse bolj ogrožene.

¹Po letu 1945 se je terminologija spremenila in dan žene je postal dan žena.

NADALJEVANJE S STRANI 1

Oživljanje fašističnih ideologij

članic, to še ne pomeni, da ne kršijo naših skupnih vrednot in celo da teh zakonov morda ne bi bilo treba spremeniti.

Evropsko komisijo zato sprašujemo, ali zadnja dejanja v Italiji neposredno ogrožajo temeljne evropske vrednote ter ali so takšni prikazi v skladu s pravom Evropske umije, prav tako pa tudi, ali namerava Komisija sprejeti ukrepe za zaščito EU pred takšnimi grožnjami in katere.

Vztrajali bomo, da Komisija v poslovnem roku, petih tednih, na naša vprašanja tudi odgovori, v nasprotnem bomo prizadevanja za zaščito vrednot Evropske unije nadaljevali z drugimi sredstvi,« je med drugim poudaril Matjaž Nemeč.

Strasbourg, 5. februar 2024

Podpisniki poslanskega vprašanja

Matjaž Nemeč (S&D), Peter Pollák (PPE), Pierre Karleskind (Renew), Ivan Vilibor Sinčić (NI), Isabel Santos (S&D), Dietmar Köster (S&D), Mounir Satouri (Verts/ALE), Pina Picerno (S&D), Thijs Reuten (S&D), Eugenia Rodríguez Palop (The Left), Paul Tang (S&D), Cyrus Engerer (S&D), Hannah Neumann (Verts/ALE), Irena Joveva (Renew), Ibán García Del Blanco (S&D), Robert Biedroń (S&D), Pierre Larrourou (S&D) in Damien Carême (Verts/ALE).

NADALJEVANJE S STRANI 1

Gledam vas – pesem o Marjanu Štoki

Moškemu pevskemu zboru Vasilij Mirk s Proseka in iz Kontovela in vsestransko glasbeno deluje. Pesem je zapela njegova 11-letna hči **Helena Kapun**, ki obiskuje prvi razred srednje šole na Proseku (pri nas je to šesti razred osnovne šole). Od lani zelo pogosto uspešno nastopa na raznih predstavah, zapela je že v duetu z Vladom Kreslinom in prišla tudi v finale prestižnega mednarodnega tekmovanja *Tour Music Fest* v San Marinu.

Jerneja Kapuna smo ob ganljivo napisani in zapeti pesmi Gledam vas vprašali, kako se je domislil besedila pesmi, v kateri nas nagovarja Marjan Štoka, in to s petjem mlade deklice.

»Zamisel za pesem sem dobil, ko so organizatorji predlagali, naj moja hči poje na proslavi. Iskal sem znano partizansko pesem, primerno za spominsko slovesnost v čast Marjanu, a je nisem našel. Zato sem se odločil, da jo bom napisal sam. Pesem izhaja iz dejstva, da je od tistega groznega obdobja minilo že veliko časa. Skoraj vsi, ki so ga doživeli, so umrli. Sam Marjan bi danes imel 95 let. Kaj nam torej ostaja? V čem je smisel spominjanja? Smisel je v tem, da vrednote, za katere so se Marjan in mnogi drugi borili in dali življenje, ostanejo žive ne samo v besedah, ampak tudi v naših vsakodnevnikih dejanjih. Tako nas tisti, ki so se žrtvovali, gledajo. Vidijo, kako živimo v svobodi po zaslugi njihove

GLE DAM VAS

*Gledam vas iz neskončne te tišine,
gledam vas, čas tu več ne mine,
gledam vas žalostno nad vami,
ker mene tam več ni ...*

*Gledam vas, vojna je končana,
gledam vas, krivica maščevana,
gledam vas, svoboda zasijala,
kako bi rad bil tam ...*

*Petnajst let ...
ko s sveta bil sem jaz vzet,
pretrgano življenje mlado,
vse, kar sem sanjal, je končano,
a vendar v sebi iščem odgovor,
da ni bilo zaman ...
da sedaj sem tu ...
zato gledam vas ...*

*Svoboda naj sije,
na glas naj zavpije,
dokler vaš spomin bo še živ,
vrednote, za katere sem visel,
jaz bom še tu ...
z vami ...
ne bo zaman ...
da sem življenje svoje dal ...*

*Gledam vas, spomin naj vedno ostane,
gledam vas, ne pozabi name,
gledam vas, vrednote bodo ostale,
vse to ni bilo zaman ...
gledam vas ...
a kako bi rad bil tam ...*

(Avtor pesmi in glasbe:
Jernej Kapun, januar 2024)

Spomenik Marjanu Štoki v Štorjah (Foto: Ljubica Jelušič)

žrtve in ali vsak dan skrbimo, da njihove vrednote ostanejo žive. Samo tako oni še vedno živijo med nami. Seveda je to tudi notranji konflikt, saj so se z žrtvovanjem za svoje vrednote odrekli svojemu življenju in sanjam, ki so jih imeli. Čeprav so veseli, da se je vojna končala in je svoboda zmagala, se sprašujejo, ali je bilo to smiselno. Odgovor je v nas, vsak dan, in da imamo tudi v srcu prepričanje, da bi v njihovem položaju storili isto. Torej nas večno gledajo, kako se obnašamo in ali nadaljujemo uresničevanje njihovih vrednot. Morda so umrli, a če njihove vrednote ostanejo v vsakem

izmed nas, je kot da so vedno tu in njihovo žrtvovanje ni bilo zaman.«

Pesem poje otrok, 11-letna deklica Helena. Je tudi to kakšno sporočilo za nas danes?

»Nežnost otroka je bila primerna za to slovesnost, ker so pač usmrtili Marjana, ki je bil glede na starost v bistvu otrok. Vse življenje je imel pred sabo in obilo sanj kakor Helena, ki je pesem zapela. Marjan se je moral sanjam odreči, mi pa zdaj vsak dan dokazujemo svojo odgovornost, da njegove vrednote še živijo.«

Ljubica Jelušič

DOGODKI Gorica – Italija

Na goriški občini sprejem za X Mas

Župan mestne občine Nova Gorica Samo Turel se je odzval na sprejem veteranske organizacije X Mas na goriški občini v Italiji in na polaganje vencev v goriški mestni hiši 20. januarja: »Nikomur ne odrekamo pravice do poklona umrlim, vendar prisotnost lokalne oblasti na taki slovesnosti pomeni priznavanje ideologije, ki v svobodni in demokratični Evropi nima kaj iskati,« je bil jasen Samo Turel in poudaril, da je to v nasprotju z duhom evropske prestolnice kulture (EPK) 2025. Sporno je zlasti dejstvo, da je bila na polaganju vencev navzoča tudi goriška podžupanja Chiara Gatta s tribarvnim trakom.

»V okviru priprav na evropsko prestolnico kulture, naslov, ki ga bo Nova Gorica v sodelovanju z Gorico nosila prihodnje leto, smo naredili že veliko korakov v smeri sodelovanja, sožitja in prijateljstva, zato nas toliko bolj žalosti, da so nekatere organizacije, za katere je veljalo, da so že anahronizem, uradno sprejete pri lokalnih oblasteh. Tokrat gre za specifično organizacijo, ki je na našem območju ljudem prizadejala ogromno gorja in je odgovorna za številna grozodejstva,« pravi Turel in omenja tudi nenapovedan flash mob, ki ga je gibanje CasaPound priredilo na Trgu Evrope/Transalpina. »Ob tem so drugi predstavniki istih, črnih ideologij Trg Evrope, simbol povezovanja in združevanja obeh Goric, izrabili za namene, ki so popolnoma nasprotni njegovi simboliki in pomenu. Tudi zaradi posameznikov, ki skušajo z netenjem sovraštva in povečevanjem fašizma vnesti nemir med prebivalstvo čezmejnega prostora, je evropska prestolnica kulture priložnost, da pokažemo, da za skrajne ideologije in fašistično raz-

mišljanje v tem prostoru ni mesta in da želimo nadaljevati v sožitju, prijateljstvu in skupnem razvoju. Prepričan sem, da tako meni tudi

večina prebivalstva čezmejnega prostora,« je sklenil Turel.

Primorski dnevnik

Sprejem v goriški mestni hiši (Foto: BUMBACA, RobyMarega)

Izzivanje na Trgu Evrope

Izzivanje na skupnem trgu

Na flash mob organizacije CasaPound, katere pripadniki so na skupnem trgu razvili transparent z napisom 1916–2025 Gorizia capitale di italianità (Gorica prestolnica italijanskosti), se je odzval tudi goriški župan Rodolfo Ziberna. Dejal je, da se mu zdi povsem »neprimeren«, so zapisali v Primorskem dnevniku.

80 let od krute smrti

Devetega januarja je minilo 80 let od krutega umora mladega, tedaj komaj 15-letnega borca Kosovelove brigade, Marjana Štoke s Proseka, ki ga je nacistična vojska zverinsko mučila in obesila na telegrafski drog v Štorjah, ker ni izdal svojih sotovarišev. V spomin na junaštvo in mučeniško smrt mladega junaka prirejajo vsako leto spominsko slovesnost v Štorjah, kjer se zberejo sorodniki mladega umrlega partizana, člani številnih rodoljubnih organizacij, domačini in praporščaki.

Tako je bilo tudi letos 21. januarja na okroglo obletnico, ko so številne zbrane v združnem domu v Štorjah pozdravili predsednica krajevne skupnosti Štorje Meri Hreščak, sežanski župan Andrej Sila in Marjanova sestrična Magda Čuk, ki je v pesmi orisala Marjanovo kratko življenje, ko se je žrtvoval za svoj narod. Slavnostni govornik je bil predsednik ZB NOB Slovenije Marijan Križman, ki se ni dotaknil le hrepenenja mladega partizana po svobodi, za katero se je treba boriti, ampak tudi »fojb, ki so kultura Italijanov, ne pa Slovanov. Slovenci se moramo upreti ponarejanju zgodovine na državni ravni in ne le na okroglih mizah, ko njihova vsebina ne pride dlje od časopisa, pa še to ne vedno,« je poudaril Križman, ki je naštel datume, pomembne za določitev slovenske zahodne meje: 15. september 1943 – proglas vrhovnega plenuma OF o priključitvi slovenskega Primorja k svobodni in združeni Sloveniji, 10. februar in 15. september 1947 – podpis in uveljavitev Pariške mirovne pogodbe in 8. oktober 1954 – Londonski memorandum.

Olga Knez

AKTUALNO Odziv poslanca evropskega parlamenta

Provokacija italijanske politike

Na italijansko počastitev dneva spomina na žrtve fojb in povojnega eksodus Italijanov iz Istre, z Reke in iz Dalmacije 10. februarja letos se je odzval poslanec evropskega parlamenta Matjaž Nemec (SD&D). Zapisal je:

»Sobotna italijanska počastitev dneva spomina na žrtve fojb in povojnega eksodus Italijanov iz Istre, z Reke in iz Dalmacije je vnovič postregla z velikim razočaranjem. To ob tisti spremljavi že tolikokrat videnege zanikanja, enostranskega prikaza zgodovine in provokativnih izjav vrha italijanske politike na čelu s predsednico vlade Meloni spremlja upravičeno ogorčenje na slovenski in italijanski strani.

Vsakoletna demonstracija na nikoli zaceljenih ranah obeh narodov, ki jo je italijanski politični vrh hotel izkazovati tudi letos, je več kot zgolj provokacija, vržena Sloveniji, ter pozicioniranje znotraj lastnih, desnih političnih skupin.

Gre za zlovesče sporočilo celotni Evropski uniji, da so vrednote sobi-

vanja v miru, spoštovanju in priznavanja zgodovinske resnice za italijanski politični vrh samo prazno geslo, ki ga mogoče poteptati vselej, ko gre za lastno politično preživetje, ki se za večino desnih in danes vladajočih političnih strank v Italiji še vedno napaja z razdvajanjem in žal za nekatere tudi z opravičevanjem grozot fašizma.

Takšna ravnanja so v nasprotju z vsem, za kar si prizadeva večina ljudi, živečih ob meji tako na slovenski kot tudi na italijanski strani, da zgodovinska resnica, ne njene za politiko prikladne različice, postane nujen kompas za naša ravnanja danes in v prihodnje.

Le ob resnici in priznavanju zgodovinskih dejstev lahko naroda obeh držav dokončno zaživita spravo, kot smo jo odgovorni politiki Slovenije in Italije utrjevali, a z jasnim zavedanjem, da sprava ni poniževanje slovenskega naroda, ne opravičevanje zločinov nad njim, tudi ne izkoriščanje bolečin ljudi na obeh straneh meja za kratkoročne politične koristi.

Leto dni pred začetkom evropske prestolnice kulture Nova Gorica - Gorica, ki simbolizira prizadevanje, delo in odrekanje državljanov Slovenije in Italije, tudi za ceno velikih bolečin preteklosti, a v zavedanju, da je treba pogled usmeriti v prihodnost, je skrajni čas, da se tovrstne provokacije dokončno poslovijo iz uradnih stališč italijanske politike.

Zato bom na Evropski parlament naslovil pobudo z zahtevo za razpravo glede izjav in stališč vladajoče italijanske politike ob dnevu fojb in poziv, da Evropski parlament Italijo pozove k uradnemu priznanju Poročila slovensko-italijanske komisije o odnosih med državama v obdobju 1880-1956 ter k zadržku manipulativnih in zavajajočih izjav glede dogajanja pred in med drugo svetovno vojno ter po njej.

Pričakujem, da bo Evropski parlament to razpravo opravil še v zdajšnjem mandatu. To je namreč popotnica, ki jo je Evropska unija državljanom in državljanom Italije in Slovenije odgovorna nemudoma zagotoviti in pomagati uresničevati.«

Jože Pogljajen

Ostanki socialdemokracije

Ko je Mediana stranki SD (socialnih demokratov) nedavno izmerila doslej najnižjo točko popularnosti – zanj bi na volitvah glasovalo le 2,6 odstotka vprašanih – so številni komentatorji v medijih to označili za konec socialdemokracije na Slovenskem. Toda če natančneje pogledamo našo novejšo zgodovino, socialdemokracija na naših tleh v primerjavi z večino evropskih držav nikoli ni igrala kakšne pomembnejše vloge. Pred drugo svetovno vojno so imeli glavno besedo konservativci v raznih odtenkih črne, dokler niso proti koncu vojne vjete oblasti v svoje roke vzeli Titovi komunisti in jo obdržali celih 45 let. V tem času so uvedli tudi nekaj reform iz nabora socialdemokratskih idej. Med pomembnejšimi sta bila uvedba delavskega samoupravljanja in nadzor nad denarnimi tokovi (SDK).

V samostojni Sloveniji sta se s socialdemokratskim perjem kiti kar dve stranki. Zveza komunistov se je pred volitvami leta 1990 najprej preimenovala v Stranko demokratične prenovе (SDP) in na volitvah dobila 17 odstotkov glasov. Na naslednjih volitvah so pod novim imenom Združena lista socialnih demokratov (ZLSD) pristali pri 14 odstotkih. Štiri leta pozneje je za prenovitelje pod še enim novim imenom Socialni demokrati (SD) glasovalo le še 9 odstotkov volivcev. Prva leta jim je konkurenco delala Tomšičeva in pozneje Pučnikova Socialdemokratska stranka Slovenije (SDSS). Ko pa je stranko prevzel Janša, je iz imena črtal »socialna«, tako da je ostala le Slovenska demokratska stranka (SDS).

Imeli smo torej kar dve socialdemokratski partiji, a bolj malo socialdemokracije, kajti po polomu SDSS na volitvah 1992, ko se je komaj prebila v parlament, je Janša v stranki uvedel strogo centralizirano strukturo in temeljito spremenil relativno Pučnikovo socialdemokratsko retoriko. Ključne programske točke so tako postale domačijski nacionalizem, strašnje pred emigranti, križarski pohod zoper kulturni marksizem in levico nasploh ter demagoško robinhudo vsko zavzemanje za ljudi, ki glede na življenjski standard živijo bolj na dnu. Ta nova strategija je Janševo stranko pripeljala v sam vrh slovenske politike. Če je na volitvah leta 1992 stranko volilo 40.000 tišč volivcev (3,3 odstotka), je bilo teh čez štiri leta kar štirikrat več (172.000). Na vseh naslednjih volitvah je stranka to število še povečevala. Še več, ko je na volitvah

leta 2008 stranka izgubila oblast, je zanj glasovalo skoraj 300.000 volivcev! Toda ti niso bili socialdemokrati niti po imenu.

Na volitvah leta 2008 je SD sicer dobil (naj)več glasov (320.000) volivcev. Toda tega uspeha ne gre pripisovati kakšnemu konkretnemu socialdemokratskemu ravnanju stranke SD, ampak predvsem protestnemu odzivu volilnega telesa na štiriletno vladavino janševikov. Temu se ima SD zahvaliti, da se je prvič (in zadnjič) povzpел na oblast. Prinesel ni nobenega bistvene-

nega napredka pri upravljanju države. Nasprotno, ena njegovih črnih lukenj je na primer gradnja TEŠ 6, pri čemer se je neznano kam prelilo na stotine milijonov evrov. Nobena resna preiskava ni bila sprožena, nobeden funkcionar SD zaradi objektivne odgovornosti ni odsto-

pil ali bil zamenjan. Nasprotno, v vodstvo stranke so se preinili ljudje, ki jim ni bilo kaj dosti do socialdemokracije, ampak so v SD videli predvsem priložnost za uveljavitev osebnih koristi. Po treh letih vladanja je Pahorjeva koalicija razpadla in na predčasnih volitvah je SD utrpel strm padec popularnosti. Zanj je glasovalo le 116.000, štiri leta zatem pa celo samo 52.000 volivcev.

Kolikor je znano, vodstvo stranke ni nikoli resno analiziralo vzrokov za to nazadovanje. To vodilnih tovarišev očitno ni zanimalo, zato tudi ni bilo nobene resne strategije pridobivanja novih privrženecv za socialdemokratske ideje. Stranka se je opirala na v glavnem starejše volivce, večinoma nekdanje člane ZKS. A ti odhajajo. Kot je nekdo nekoliko cinično zapisal, odhajajo na pokopališča. Tanji Fajon in njenim tovarišem očitno ni prišlo na misel, da bi poskusili k sebi privabiti vsaj del od kakih 200.000 nad Golobovim Gibanjem Svoboda razočaranih volivcev. Tudi ideje za reforme, denimo v zdravstvu, sodstvu, javnem sektorju, na obrambnem področju, niso prišle na dnevni red stranke. Ostajale so le črka na programskih papirjih. Še tisto malo socialdemokratskih idej, ki so bile med članstvom SD še žive, jim je prevzela Levica.

Afera Litjska 54 je tako dobora razkrila, da se vodstvo stranke raje kot s socialdemokratskimi reformami ukvarja z drugimi, zanje bolj oprijemljivimi zadevami. Na primer s tem, da v državne službe spravi čim več svojih lojalnih ljudi. Predvsem tja, kjer se deli denar. Zato njihov odziv na afero ne preseneča. So pa ljudem spodkopali še zadnje upanje, da je v Sloveniji od socialdemokracije še kaj poštenege ostalo.

Tanji Fajon in njenim tovarišem očitno ni prišlo na misel, da bi poskusili k sebi privabiti vsaj del od kakih 200.000 nad Golobovim Gibanjem Svoboda razočaranih volivcev.

DOGODKI Ambulanta E

Čezmejni projekt tudi v Bohinju

V začetku decembra lani smo iz Fundacije Poti miru iz Kobarida prejeli zaprosilo za sodelovanje v čezmejnem slovensko-italijanskem projektu, v katerem sodeluje tudi Mattia Cason, ki je italijanski državljan, vendar živi in dela v Ljubljani kot plesalec v Španski borcih. Za izvedbo projekta je izbral tudi partizansko Ambulanto E na planini Konjska dolina.

Z nami je vzpostavila stik doc. dr. Špela Ledinek Lozej, znanstvena sodelavka Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU, Raziskovalna postaja Nova Gorica. Dogovorili smo se, da za Mattia Casona organiziramo ogled Ambulante E. Na ogled smo ga 14. januarja letos pospremili predsednik in tajnik KO

ZB Bohinj, sin Alojza Kermavnerja, ki je bil ranjen in je bival v tej ambulanti, Miloš in Vlasta Felc.

Cilj projekta je proučevanje obrobja in obrobnosti, kar je izziv za vnovično zamišljanje nacionalnih mejnih območij kot »območje možnosti«, krepitev raznovrstnosti Furlanije - Julijske krajine, Slovenije, Hrvaške in Avstrije z gledališčem, plesom in filmom ter spodbuditev sodelovanja lokalnih skupnosti in posameznikov. Projekt vključuje prebivalce petih območij med Beljakom in Reko, Koroško, Posočjem, Kanalsko dolino, Benečijo, Gorico in goriškim območjem, Trstom in Krasom, Istro, Reko in Kvarnerjem. Predstava se osredotoča na

marginalnost migranta, kot je Muhammad, in na sporočilnost njegove poezije za evropsko občinstvo. Dogodek bodo obogatile spremljajoče raziskovalne dejavnosti, ki jih bodo izvedli v sodelovanju z lokalnimi skupnostmi, kot so domoznanski pohodi, odkrivanje pokrajine, zgodovinska prizorišča, lokalna mitologija, šege in navade, srečanja s strokovnjaki, pogovori, intervjuji itd.

Kraji za izvedbo projekta so načrtno izbrani ne podlagi naslednjih meril: povezanost z bitkami, uporom, vojnami (partizanska Ambulanta E preko 4G) ter drugim. Predstava bo 30. junija 2024.

Martin Gorišek

Oskrunili spomenik tigrovcem

Neznanci so 26. januarja oskrunili spominsko obeležje TIGR v gozdu Salcer pri Padričah, ki spominja na sestanek v tamkajšnji pečini leta 1929. To žalostno novico so sporočili domačini iz Padrič.

Kot je razvidno iz fotografije, so neznanci poškodovali kamnite napise in na kamen narisali črn fašistični simbol, tako imenovano fascio littorio. Domačini s Karlom Grgičem na čelu so o oskrunitvi obvestili orožnike.

S. B.

Oskrunjen spomenik pri Padričah (Foto: Karlo Grgič)

DOGODKI Vlada v Rimu

Muzej o fojbah in eksodusu Italijanov

Ministri v italijanski vladi so na seji 31. januarja sprejeli predlog zakona, ki predvideva, da bodo v Rimu odprli muzej spomina na fojbe. Njegov cilj bo »ohranjati in obnavljati spomin na tragedijo Italijanov in vseh žrtev fojb ter eksodusu Istranov, Rečanov in Dalmatincev z njihovih domov«. Pobudo zanj je dal minister za kulturo Gennaro Sangiuliano, ki je ocenil, da je muzej »zgodovinsko

dolžnost do istrskih, reških in dalmatinskih Italijanov, ki so doživeli Titovo komunistično diktaturo».

Za ustanovitev muzeja fojb, ki bo zaživel v bližini rimskega trga Piazza del Popolo, je vlada Giorgie Meloni predvidela osem milijonov evrov. Med nalogami muzeja je tudi »rekonstruirati in pripovedovati zgodovino Italijanov iz Istre, z Reke in iz Dalmacije ter kompleksnejših

dogodkov ob italijanski vzhodni meji».

Številni politiki iz vladne večine so izražali zadoščenje ob odločitvi, ki prihaja 20 let po sprejetju zakona, s katerim je bil ustanovljen dan spomina na fojbe in izseljevanje Italijanov iz Istre, z Reke in iz Dalmacije. V opozicijskih vrstah pa je bilo bolj kot ne tiho, je poročal Primorski dnevnik.

■ **DOGODKI** Auschwitz osvobodila Rdeča armada

Dan spomina na slovenske žrtve v nemških, italijanskih, madžarskih in ustaških taboriščih

Slavnostna govornica Tanja Fajn (druga z leve) in predsednik ZKB NOB Slovenije Marijan Križman

V Centru urbane kulture Kino Šiška je bila 28. januarja osrednja slovenska spominska slovesnost ob mednarodnem dnevu spomina na holokavst, ki jo je že 16. zapored pripravil Koordinacijski odbor žrtv vojnega nasilja pri ZKB NOB Slovenije. Prireditelj je bila posvečena vsem žrtvam holokavsta, Judom, Romom in še posebej slovenskim taboriščnicam in taboriščnikom, ukradenim otrokom, izgnancem, beguncem in drugim žrtvam vojnega nasilja.

Zbrane je v imenu organizatorja nagovoril predsednik ZKB NOB Slovenije **Marijan Križman**. Spomnil je, da je svetovni dan spomina na žrtve holokavsta 1. novembra 2005 razglasila Generalna skupščina Združenih narodov in da je 27. januarja 2006 (na obletnico

osvoboditve Auschwitzja) takratni generalni sekretar Združenih narodov Kofi Annan med drugim dejal, da bomo samo s pomnjenjem izkazali primerno spoštovanje vsem žrtvam, milijonom nedolžnih Judov in pripadnikov drugih narodov in manjšin, ki so bili barbarsko umorjeni. Križman je tudi povedal, da je zloglasno nemško koncentracijsko taborišče Auschwitz na Poljskem 27. januarja 1945 osvobodila sovjetska Rdeča armada. V Auschwitzu in Auschwitz-Birkenau je za vedno v pepelu ostalo 1331 Slovencev in Slovencev. Največ pa je bilo naših ljudi umorjenih v zloglasni tržaški Rižarni – po ocenah kar okoli 4000.

»Med vojno je težko govoriti o upanju, o miru, a je ključno! To naj bo naša skupna zaveza. Vi, drage tabo-

riščnice in taboriščniki, svojci, jo izpolnjujete s tem, da nam prenašate svoje zgodbe, spomin na trpljenje, izkazuje pogum in odgovornost do človečnosti. Naj pa bo predvsem zaveza vseh nas, ki imamo v rokah odgovornost za mirno reševanje sporov, da brez izgovorov in neutrudno iščemo poti do miru za vse ljudi, za vse otroke. To je moja osebna zaveza, moje osebno poslanstvo. To je moje upanje.« je poudarila letošnja slavnostna govornica na prireditvi, ministrica za zunanje in evropske zadeve **Tanja Fajon**.

Slavnostna govornica v nagovoru zbranim ni mogla mimo zdajšnjega dogajanja po svetu, ki ne izpolnjuje želje in obveze nekdanjih taboriščnikov: Nikoli več!

Holokavst

S holokavstom označujemo načrtni genocid predvsem Judov, ki ga je med drugo svetovno vojno izvajala nacistična Nemčija. Začel se je v letu 1941 in je trajal vse do leta 1945. Glavni cilj holokavsta je bilo iztrebljenje evropskih Judov. Med vojno so jih nacisti ubili šest milijonov, kar je bilo tretjina takrat živečega judovskega prebivalstva. Po podatkih Spominskega muzeja za holokavst v ZDA je bilo v času holokavsta ubitih do 17 milijonov ljudi.

Herman Janež, eden še redkih preživelih internirancev koncentracijskega taborišča Rab

»Po svetu v tem trenutku divja kar 55 oboroženih spopadov. Z grozo spremljamo morijo na Bližnjem vzhodu, v Ukrajini in drugod. V oboroženih spopadih ne umirajo samo vojaki, borci, odrasli ljudje – veliko več je civilistov, otrok, žensk in drugih nemočnih ljudi. Več kot 26.000 civilnih žrtv v Gazi, tudi Izraelu, skoraj dva milijona razseljenih Palestincev, to je tragedija neizmernih razsežnosti. Srdljivo dejstvo je, da umirajo. Vsakdo med njimi je imel svoje življenje, družino, sanje, upanje in načrte. Najboljši način, da se poklonimo tem žrtvam, je, da poiščemo pot do miru.« je dejala Fajonova in dodala: »Najbolj strašljivo je spremljati neznošen položaj otrok. Storit moramo mnogo mnogo več za zaščito in spoštovanje pravic otrok, posebej milijonov otrok po svetu, ki hudo trpijo in umirajo zaradi vojnega in drugega nasilja, zaradi lakote, bo-

lezni in pomanjkanja zdravil.«

Bogat kulturni program so sooblikovali učenci 4.a in 4.b razreda Osnovne šole Zalogo pod mentorstvom učiteljic Urše Štrbenk in Ane Vodopivec, orkester flavt Glasbene šole Franca Šturma pod vodstvom dirigenta Martina Dukariča, operni pevec Domen Vurnik, harmonikar Nejc Jemc, recitatorke Lina Potočki Vozny in Anica Horvat, program pa je povezoval Urban Pipan.

S. B., foto: Iztok Pipan

»Dan spomina«

»10. februarja Italijani slavijo dan spomina. Ne spominjajo se podpisa mirovne pogodbe, ker jih je spomnila, da so bili v drugi svetovni vojni poraženi s svojim fašizmom. Ne želijo se spominjati, kajti odvzelo jim je vse tisto, kar so do takrat imeli, med drugim tudi ozemlje današnje Slovenije. Nikoli in nikdar in nikjer še do zdaj se niso poklonili spominu vsem žrtvam v taboriščih, ki so jih povzročili,« je spomnil Križman. Italijanski predsednik je zavrnil tudi povabilo na obisk žalne slovesnosti na Rabu, rekoč, da še ni čas: »Dejali smo mu, kdaj pa bo čas, verjetno nikoli več? Po osemdesetih letih, če to ni čas, da se pokloni spominu vsem tistim, ki so tam izgubili svoje življenje na vročini, mrazu, brez hrane in brez vode, potem se je take civilizacije treba bati.«

■ **DOGODKI** Boršt

Ponosni na svoj narod, kulturo in boj

V Borštu pri Koprju smo 8. februarja slovesno počastili naš kulturni praznik in spomin na junaški boj Komande mesta Koper ter herojsko smrt njenega komandanta, Franca Planinca - Frenka. Prav na ta dan, 8. februarja 1945, so namreč Nemci s pomočjo italijanskih fašistov napadli bunker v grapi pod Borštom, kjer je delovalo vodstvo te komande, ki je povezovala delovanje partizanskih enot v slovenski Istri in prebivalstva. Napadalec je bilo kar 500, saj so pričakovali, da je tam veliko partizanov, a v bunkerju je bilo le šest borcev, ki so pa zdržali kar devet ur. Ko jim je zmanjkalo nabojev, jim je komandant Frenk ukazal, da se predajo, on sam pa si je z zadnjim nabojem sam vzel življenje. Enote Komande mesta Koper, ki so bile

razporejene po raznih drugih krajih, so nadaljevale boj in 30. aprila 1945 skupaj z borci VDV, Istrskega in Mornariškega odreda osvobodile tudi Koper, Izolo in Piran.

Prireditelj se je spominu primerno začela s prihodom častne straže 430. mornariškega divizionu Slovenske vojske, praporščakov, koprskih pohodnikov in mladih brigadirjev in to ob koračnicah domače godbe Mužike sv. Lazarja. Po pozdravu predsednice sveta krajevne skupnosti Boršt Kristine Jurinčič in predsednika Združenja protifašistov, borcev za vrednote NOB in veteranov Koper Vojka Vodopivca in polaganju vencev je navzoče navdušil slavnostni govornik, tržaški novinar in književnik Marij Čuk. Zelo jasno, tako kot prav on zna, je pouda-

ri, da danes živimo v svetu bede, v katerem se častita izdajstvo in celo fašizem, ne pa borci za svobodo. Sledil je prijeten kulturni program, v katerem so poleg voditeljice Kire Skrt nastopili še otroci iz tamkajšnje Osnovne šole Ivana Babiča Marežice, recitatorka Cvetka Kovačič in mešani zbor Maestral pod vodstvom Danijela Puklavca. Prireditelj so sklenili pod taktirko Matjaža Klaja skupaj z godbo in seveda našo primorsko himno Vstala Primorska.

Te prireditve se vsako leto redno udeležujejo tudi sorodniki Franca Planinca - Frenka. Pohodniki običejejo tudi bunker Komande mesta Koper, po prireditvi pa se dobimo na prijetnem družabnem srečanju.

Miloš Ivančič

■ **SPOMINI** Jože Brunčič

Hudo je bilo

Številni ukradeni otroci o najtežjem obdobju v življenju niso želeli govoriti. Tudi Jože Brunčič je med njimi, vendar se je odločil, da bo spregovoril o spominih, čeprav se tistih časov nerad spominja in o njih težko govori. Nemci so ga leta 1943, ko ni bil star niti pet let, z njim tudi brata, dve leti starejšega Alojza in komaj triletnega Rudolfa, odpeljali skupaj z mamo. Živel je v Črmlji, Nemci pa so ju z bratom Alojzom našli pri dedku in babici v Vintarovcih. Zbrali so jih na Destniku, od tam so jih odpeljali v Celje, kjer so jih že razdelili po starosti, tako da niso ostali skupaj.

»Več nas je bilo od tod, zdaj samo še Grabarjeva Micika živi, drugi so že pokojni, tudi moja brata. Od tam so nas z vlakom odpeljali v Nemčijo v taborišče Coburg. Mama ni bila v istem taborišču. Delala je v tekstilni tovarni v Coburgu. Dolgo je nismo videli, tako da je niti nismo poznali, ko nas je prišla obiskat. Po obisku, ko je odšla, je bilo še huje. Midva z Alojzom sva bila skupaj, najmlajši, Rudolf, pa je bil z drugimi otroki in se nisva družila z njim. Z nami so govorili samo nemško. Hrano smo dobili, ker je Hitler rekel, naj dobro in hitro rastemo, da bomo pravi nemški soldati,« se spominja. Ko so prišli v Coburg, niso razumeli niti besedice nemško. Otroci so med seboj govorili slovensko, saj so bili sami Slovenci. Vedeli so le to, da so v tujini. Jože se ne spominja, iz katerih krajev so bili otroci, premajhen je bil, da bi si zapomnil. Bolj so se družili otroci iz istih krajev, po-

časni so se naučili nekaj nemščine.

»Vedno ko smo šli na sprehod, je šla z nami Nemka. V šolo so hodili večji otroci, mi nismo hodili, ker smo bili premajhni. Tam smo ostali tri leta in pol, ko se je vojna končala, smo šli skupaj z mamo domov in šele takrat sem odšel v šolo. Po vojni so rekli, da bomo dobili odškodnino, ker so jo Nemci plačali Jugoslaviji, ampak mi nismo ničesar dobili.«

Nikoli se ni udeležil srečanj izgnancev in ukradenih otrok, čeprav je prejemal vabila. »Kako le, saj ni bilo prevoza! Niti kolesa nismo imeli, poleg tega ni bilo časa, morali smo delati na kmetiji,« pripoveduje. Tudi otroci z Destnika in okolice, ki so bili skupaj v taborišču,

se niso nikoli dobivali in pogovarjali, kako je bilo tam. »Hudo je bilo, ker so nas ločili od mame, potem pa še nas, brate. Ne spominjam se rad tistih časov, težko mi je govoriti o tem, kljub temu želim, da bi to bilo nekje zapisano. Tudi to, da so bili oče in dva strica ubiti med vojno.«

Nevenka Dobljekar

DOGODKI Šentvid nad Ljubljano

80. obletnica ustrelitve 25 talcev

»Samo odšli ste.
Nihče ne umre,
kdor luč svobode narodu prižge.«

Citat ob vznožju spomenika 25 talcem, ki stoji v Šentvidu nad Ljubljano, že desetletja opominja na nesmiselnost vojne in gorje, ki zaznamuje generacije. Ta citat je rdeča nit vsakoletnih slovesnosti ob dnevu spomina na mrtve in je bil vodilo tudi ob letošnji 80. obletnici ustrelitve talcev. Ob prisotnosti častne straže Slovenske vojske so cvetje položili predstavniki ZZB za vrednote NOB Šentvid in Šiške, predstavniki četrtnega sveta Šentvid in člani Socialnih demokratov.

Slavnostni govornik je bil Mitja Rotovnik, sin enega izmed ubitih talcev. (Foto: Ladislav Zupančič)

Bilo je sivo jutro 31. januarja 1944, ko so v begunskih zapori ječarji klicali imena slovenskih domoljubov, obsojenih na smrt s streljanjem. Iz nemških taborišč, več njih iz taborišča Mauthausen, pripeljali so aktiviste iz Kamnika, Medvoda in Šentvida, nekaj pa so jih izbrali med zaporniki begunjskih

zaporov. Ustrelili so jih na travniku blizu Ljudskega doma in krajani, med njimi več osnovnošolcev kakor tudi žena ustreljenega šentviškega tovarnarja Kolbla, so morali v špalirju korakati mimo izmaličenih in okrvavljenih trupel. Tako so krajane ustražovali zaradi uboja okrutnega župana Šentvida, Lovrenca Meurerja, ki ga je 25. januarja 1944 ustrelil aktivist VOS.

Krajevna organizacija ZZB za vrednote NOB Ljubljana Šentvid zato vsako leto pripravi spominsko slovesnost. Letošnji 31. januar, na dan 80. obletnice okrutnega dogodka, smo zaznamovali s slovesnostjo, na kateri je bil slavnostni govornik

Mitja Rotovnik, čigar oče je bil med ustreljenimi rodoljubi. V pretresljivem govoru je poudaril vso bolečino in ljubezen do očeta, domovine in pogum svoje matere, ki je pričakovala rojstvo njegovega brata. Prisotne je ganila omemba vseh 25 talcev, med njimi njegovega očeta Karla, Jakoba Brandšteterja, Cirila

Spominska slovesnost v Šentvidu nad Ljubljano (Foto: Franc Jankovič)

Drekonja, Mirka Goloba, Milana Matjašiča in Jožefa Pečeta. Nemci so jih obravnavali kot najbolj nevarno skupino aktivistov v Kamniku, zato so jih decembra 1943 v Kamniku aretirali skupaj s še 32 drugimi aktivisti. Enako se je zgodilo z aktivisti Šentvida in Medvoda. Zgodovinski vir posebej omenja Antona Višnarja, Antona Okorna, Ivana Miklavca in Albina Kolbla, ki je bil na kočevskem zboru odposlanec izvoljen celo za člana slovenske delegacije za drugo zasedanje Avnoja. Vse so Nemci aretirali in poslali v isto taborišče kot Kamničane.

Spominom sina ustreljenega domoljuba so se s svojim nastopom pridružili pevci Partizanskega pevskega zbora in povezovalca programa, Tina in Matevž. Med prisotnimi pa so bili poleg članov ZZB, krajanov Šentvida in privržencev tudi potomci talcev in drugih padlih borcev, ki počivajo na našem pokopališču.

Eva Košuljandič

GROBOVI

Grobovi, grobovi, grobovi,
to mrtvih so domovi.
Tukaj jih obiskujemo,
po gozdovih mnogi samevajo.
Spomnimo se večkrat nanje,
saj tudi oni so imeli svoje sanje.
Vse več je nemira v svetu,
smo pozabili, kako hitro je umreti.
Človek si pravico v roke vzame,
da drugemu življenje zmanje.
Kaj z nami se je zgodilo,
da svet na glavo je obrnilo?
Zamislimo si v tej tišini,
kaj lahko dobrega postorimo.
Naj bo človek človeku brat,
saj vsak si želi zjutraj vstati.
Ne pozabimo, vsak je samo človek,
vsi smo samo ljudje,
na svetu ni bogov,
mogoče je samo vera vanje.

(GMJR)

LE NABRUSIMO NOŽIČKE

Le nabrusimo nožičke,
da olupimo krompir.
Če bo dobra naša košta,
doživimo zmage pir. (...)

Ivan Rob, 1942

DOGODKI Misli ob igmanskem maršu

Pohod od Brezovače do Velikega polja

Tovariš Bine (v sredini), slovenski veleposlanik v Bosni in Hercegovini Damijan Sedar (levo) in pater Bogdan Knavs (desno) (Foto: Arijana Hadžić)

Igmanski marš nas spominja na pohod Mojzesa in njegovega ljudstva iz egiptovske sužnosti v svobodo. Tudi partizani iz 1. proletarske brigade so korakali k svobodi. Bila je huda zima, velik mraz, toda sonce svobode je žarelo v njihovih dušah in jih gredo. Temna je bila njihova noč, toda svetila je luna na nebu, ki je govorila o njihovem idealizmu, še bolj pa so žarele njihove oči, ki so osvetljevale pot drugim tovarišem. 19 ur marša spada v epopejo partizanskega boja, hkrati pa nam pove, kaj vse je zmožno uporno, bojevitno in ljubeče srce. Kar se mi zdi najboljše, pa je to, da borci niso odpisali nemočnih, ampak so jim pri hoji pomagali.

Med nami je bil tokrat tudi tovariš Bine (Albin Pibernik), ki se je kot enajstletni deček udeležil tega marša. Zato lahko danes priča ne samo o junaštvu naših partizanov, ampak tudi o njihovi človekoljubnosti. Proletarska brigada je bila simbol

bratstva južnoslovenskih narodov. Prav to dejstvo je lahko tudi danes simbol ne samo današnjih balkanskih narodov, ampak ideal vse Evrope. V nas prihaja spoznanje: če je bratstvo povezano z idealom svobode, s spoštovanjem vsake kulture in vsakega jezika, potem ta bratska ljubezen lahko premaga vsak napor, bolečino, lakoto in žejo ter na koncu poti vedno zmaga. Naj nam bo njihov nadčloveški napor v spodbudo, da si bomo tudi mi danes vsak na svojem mestu resnično prizadevali za spoštovanje vseh in vsakogar!

Hvala za čudovita druženja, utrjevanje prijateljstva in hkrati za številna nova poznanstva v Bosni in Hercegovini. Vesel sem, da sem lahko sodeloval na pohodu od Brezovače do Velikega polja. Posebna zahvala za gostoljubnost Aleksandri in Francu Jankoviču ter za milost, da sem smel biti z Albinom Pibernikom in poslušati številne zgodbe, ki jih prinaša življenje.

KOLUMNA

Grega Hrib

(Ne)pravica do obstoja

Vse od izbruha krvavih napadov na Gazo lahko v domačih medijih spremljamo pretežno kritičen pogled na smrtonosno vojno Izraela proti okupiranim Palestincem. Vendar tudi kritični liberalni novinarji le redko zmorejo obsoditi pomore Netanjahujeve vlade brez takojšnje in brezpogojne obsodbe Hamasovega napada 7. oktobra lani. Na tem mestu se moramo vprašati, ali si Hamasova vojaška operacija resnično tako hitro zasluži vnaprejšnjo in neomajno obsodbo, ne da bi upoštevali zgodovino same sionistične zasedbe historične Palestine.

Izrael je namreč od samega začetka bil ustanovljen kot kolonizatorska državna tvorba, utemeljen na krvi desetstisočev Arabcev ter zgrajen na podlagi izгона 750.000 ljudi, ki so jih sionistične sile prepodile z njihovih domov. To, kar danes imenujemo država Izrael, bi prav tako lahko imenovali okupacijska cona Palestina. Kar je Palestincem po ustanovitvi judovske države leta 1948 malega ostalo, sta bila zgolj Gaza in Zahodni breg, vendar sta bili v vojni, ki jo je leta 1967 sprožil Izrael, tudi ti območji okupirani in podvrženi rasističnemu režimu. Po hitrem zgodovinskem pregledu tako lahko ugotovimo, da bi zagovorniki judovske države le stežka zmogli pregnanim in zatiranim Palestincem

dopovedati, da država, ki je pred 76 leti nastala na zemlji, s katere so bili ti nasilno izgnani, premore kakršno koli legitimno pravico do obstoja, kaj šele do tako imenovane samoobrambe. Najmanj, kar lahko rečemo, je, da Izrael pravice do obstoja, vsaj v obliki, v kakršni je bil ustanovljen leta 1948, zagotovo nima. Iz teh besed ne veje nikakršen antisemitizem, ki ga zagovorniki Izraela očitajo kritičnim glasovom. Pod to tezo bi se namreč podpisali tudi mnogi protisionistični Judje, kot je na primer Noam Chomsky, ki Izraelu tudi danes ostro nasprotuje.

Kljub konservativni in reakcionarni ideologiji Hamasa je povsem upravičeno, da to islamistično gibanje ne priznava Izraela. Zahodni očitki Hamasu zaradi zavračanja izraelske državnosti so prav tako popolnoma dvolični, saj tudi Izrael ne priznava Palestine niti v okviru tako imenovane »rešitve dveh držav«, v skladu s katero Izrael prepušča Palestincem zgolj Gazo in Zahodni breg. »Rešitev dveh držav« danes ni zgolj mrtva črka na papirju, temveč se izkazuje za popolnoma nepravilno, saj prepušča Izraelu kar 78 odstotkov palestinskih ozemelj, poleg tega pa je okupacija Zahodni breg z leti že dobera razkosala in skrčila.

S poznavanjem okoliščin brutalne sionistične zasedbe ter rasističnega režima apartheida Hamasove operacije ne moremo več šteti za napad

na drugo državo, temveč kot vojaško osvobajanje svoje lastne domovine izpod dolgoletne okupacije. To nikakor ne pomeni, da lahko zagovarjamo poboje judovskih civilistov, ki so jih med ofenzivo zagrešili palestinski borci, vendar tudi ta vojni zločin ne more zastreti dejstva, da ima celo po mednarodnem pravu ljudstvo na zasedenem ozemlju pravico do oboroženega upora. Lahko se upravičeno pogovarjamo o taktični in strateški smiselnosti palestinske ofenzive v obliki, kot smo ji bili priča 7. oktobra, a legitimnosti oboroženemu odporu zato vseeno ni mogoče odvzeti.

Čeprav mediji nenehoma poudarjajo zgolj vojaško vlogo Hamasa v operaciji, pa tu ostaja popolnoma prezrta udeležba drugih političnih skupin, ki so se pridružile palestinskemu boju proti okupatorju. Tu velja omeniti npr. zgolj Ljudsko fronto za osvoboditev Palestine. Ta na revolucionarnem socializmu in marksizmu utemeljena stranka, ki je na zadnjih volitvah v zakonodajni svet zasedla tri poslanska mesta, se je 7. oktobra s svojim oboroženim krilom prav tako pridružila preostalim borcev v osvobodilni vojni. Palestinski boj tako v resnici nima zgolj Hamasoega islamističnega in protisemitskega obraza, kakršnega nam prikazujejo zahodni mediji, temveč zaobjema ideološko raznovrstne politične skupine od islamistov in sekular-

Najmanj, kar lahko rečemo, je, da Izrael pravice do obstoja vsaj v obliki, v kakršni je bil ustanovljen leta 1948, zagotovo nima.

nih nacionalistov do socialistov in komunistov. Za razliko od Hamasa se že navedena levičarska stranka zavzema za ljudsko republiko, ki bi v skladu s tako imenovano »rešitvijo ene države« združevala tako Arabce kakor Jude, ki bi svobodno in enakovredno živeli na ozemlju celotne zgodovinske Palestine. Za to rešitev se zavzemajo celo nekateri maloštevilni Judje iz protisionističnih vrst. Žal pa takšen izid za zdaj ostaja le oddaljen sen, saj se »rešitev ene države« za zdaj prikazuje za še precej manj verjetno kakor izraelsko priznanje Palestine v mejah pred letom 1967.

Čeprav vlada Republike Slovenije javno poziva k prenehanju spopadov, nekateri politiki iz vrst koalicijskih strank pa si izraelske pomore celo drznejšo pravilno označiti kot genocid, žal skupaj s preostankom Zahoda tudi tokrat vseeno ne stojimo na pravi strani zgodovine. Slovenija namreč še zmeraj odreja državnost Palestini, ki jo Izraelu priznavamo, prav tako pa očitno ne oporekamo napadom na Gazo, če so ti le količjak bolj »sorazmerni«. Levica je vlado sicer javno pozvala k priznanju Palestine ter sankcijam, bojkotu in mednarodni osamitvi Izraela, a je pri obeh drugih koalicijskih strankah za zdaj naletela zgolj na molk in gluha ušesa. Drugega od politike, ki je podvržena ameriškeму imperializmu, paktu NATO in EU, v resnici žal ne moremo pričakovati.

■ **KRIK ZA SVOBODO** *Kultura in saniteta med NOB (2)*

Daleč hrib – prva roška bolnišnica

»Morali smo reševati ranjence, nismo pa mogli predvideti, ali zaradi ranjencev ne bo padlo toliko in toliko zdravih borcev. Bili smo obkoljeni, jaz pa sem zelo dobro vedel, da je skrb za ranjence velika moralna obveza; za vso našo armado, za celotno naše gibanje. Odločitev je bila rešiti ranjence za vsako ceno! Takih zelo težkih odločitev je bilo med vojno veliko ...«

Iz Titovega intervjuja s predstavnikom ameriške televizije 20. junija 1957 na Brionih o reševanju ranjencev v IV. ofenzivi

/Slovenski poročevalec, 1. julij 1957, štev. 153/

Komunistična partija Slovenije je ob pripravah na oboroženo vstajo proti okupatorjem maja 1941 sklicala v Ljubljani prvi sestanek zdravnikov. Vodil ga je dr. Aleš Bebler in dal zdravnikom dr. Damjani Bebler, dr. Boženi Serneč in dr. Andreju Župančiču prva organizacijska navodila. Že junija 1941 je bil ustanovljen Zdravniški matični odbor, njegovi prvi člani pa so bili: dr. Bogdan Breclj, dr. Pavel Lunaček, dr. Mavricij Neuberger, dr. Franc Novak in dr. Božena Ravnihar. Odbor je bil povezan z glavnim poveljstvom slovenskih partizanskih čet preko namestnika komandanta dr. Aleša Beblerja in z IOOF preko dr. Aleša Stanovnika.

Prva pomembna naloga odbora je bila med zdravniki in drugimi zdravstvenimi delavci pridobiti čim več članov in privrženecv za Osvobodilno fronto in organizirati njihovo dejavnost. V Ljubljani je bila tako med zdravniki, lekarnarji, medicinci, bolničarji in babicami organizirana razvejana mreža Osvobodilne fronte.

Etapna oskrba ranjencev

S hitra rastočo osvobodilno vojsko je bilo v številnih ofenzivah

in bitkah vse več žrtev in ranjencev, ki so iskali varno pomoč z oskrbo, zato se je tudi vse bolj širila mreža konspirativnih mest, primernih za postavitev partizanskih bolnišnic. Vprašanje, kdaj in kje je bila postavljena prva partizanska bolnišnica, nas popelje v leto 1941, v čas, ko je po vsej Sloveniji vzplamtela oborožena vstaja. Za ranjene borce v prvih spopadih seveda še ni bilo bolnišnic in v takratnih dneh še nikomur ni bilo jasno, ali bi take bolnišnice sploh mogle obstajati. Nasprotno, že sama misel nanje se je zdela bolj podobna praznemu upu kakor pa stvarnemu načrtu in od vseh predvidenih možnosti je imela ta misel najslabše možnosti za uresničitev. Pomisleki so bili stvarni in utemeljeni, dvema med njimi pa sploh ni bilo mogoče ugovarjati; nenehni premiki bojnih vrst in pomanjkanje kakršnega koli zaledja. Ti dve značilnosti partizanskega bojevanja sta v temeljih rušili vsa dotlej znana načela vojne sanitete, katere prvo načelo je bilo evakuacija ranjencev v varno zaledje in s tem razbremenitev bojnih vrst. Naslednje načelo sanitetne službe rednih armad pa je bila etapna oskrba ranjencev na njihovi evakuacijski poti vse od mesta spopadov in bataljonskega prevzajališča pa do specializiranih armadnih bolnišnic, ki so bile ne le zunaj bojnega območja, marveč tudi obvarovane pred zračnimi napadi.

Že kmalu je bilo jasno, da bodo taka in sorodna načela, ki so pomenila osnovo sleherni vojnemedicinski doktrini, pri partizanskem vojskovanju ne zgolj omajana, temveč popolnoma neuporabna. Skratka, za organizacijo partizanske sanitete ni bilo ne učbenikov ne priročnikov pa tudi ne ustnih ali pisnih navodil; še preden je bilo sploh mogoče odgovoriti na vprašanje, kam z ranjenci, so ti že bili v partizanskih

Centralna bolnica na Daleč hribu (olje na platnu)

vrstah. Ranjeni partizani so obrnili list prvega poglavja zgodovinopisja čisto nepoznane partizanske sanitete, ki je morala začeti reševati vsaj na videz nerešljiva vprašanja.

Razvoj partizanske sanitete

Razmah osvobodilnega boja na slovenskih tleh spomladi 1942, še posebej pa v Ljubljanski pokrajini, je sprožil na tem območju tudi nagel razvoj partizanske sanitete. Številni bataljoni in odredi ter prve brigade, oblikovane med julijem in oktobrom tega leta, so zahtevali ustrezno zdravstveno organizacijo. Do začetka junija 1942 je v partizane odšla prva skupina petnajstih zdravnikov, hkrati pa so iz Ljubljane na železniško postajo v Stično poslali še vagon sanitetnega blaga, od koder so ga tamkajšnji aktivisti varno prepeljali na (že) osvobojeno ozemlje.

6. junija 1942 je bil pri Tisovcu v Suhi krajini, kjer se je tedaj zadrževalo glavno poveljstvo, posvet partizanskih zdravnikov. Konferenco je vodil namestnik komandanta glavnega poveljstva dr. Aleš Bebler -

Primož. Ta posvet je pomenil sprejetje temeljnih doktrin poznejše partizanske sanitetne organizacije, ki si je določila svoje osnovne cilje: – organizirati saniteto v vseh partizanskih enotah; – razbremeniti vojsko ranjencev, da ne bo ovirana pri svojem manevriranju; – dati ranjenim mirno zavetje in jih skriti pred sovražnikom; – vrniti čim večje število ozdravljenih v bojne vrste.

Na podlagi tega posveta in sprejetih stališč je glavno poveljstvo 22. junija 1942 izdalo prvi ukaz o **Organizaciji sanitete v partizanskih enotah**. Na podlagi tega ukaza so se začele oblikovati sanitetne postaje za območje posameznih bataljonov takratnih odredov v Ljubljanski pokrajini in štabi so dobili podrobna navodila glede potreb in seveda same organizacije sanitete. Za sanitetnega referenta pri glavnem poveljstvu slovenske partizanske vojske je bil imenovan dr. Marijan Breclj, imenovani pa so bili še sanitetni referenti – zdravniki pri štabih partizanskih enot. Sklenjeno

je bilo še, da je ob sanitetnih postajah in bolnišnicah na posamičnih operativnih območjih treba ustanoviti še centralno partizansko bolnišnico. Za upravnika je bil določen dr. Pavel Lunaček - Igor, za njegovo namestnico dr. Božena Ravnihar - Nataša, za političnega komisarja pa dr. Andrej O. Župančič - Mike.

Prva partizanska bolnišnica v Rogu

Že junija 1942, torej pred roško ofenzivo, je bilo v tamkajšnjih gozdovih posejanih veliko število lovskih koč in zapuščenih vasi, ki so se zdele kot prikladne za bodočo bolnišnico. Lunaček je v nekaj dneh prehodil in pregledal celotno območje in izbral prostorno gozdarsko kočico z gospodarskimi poslopji na Daleč hribu za kraj prve partizanske bolnišnice v Rogu. Sklepal je, da bodo Italijani ob ofenzivi skušali najprej zasesti glavne komunikacije ter najvišje vrhove in grebene in da bo v tem času mogoč umik z odmaknjene grebena, kjer bi bila bolnišnica. Dobro se je tudi zavedal, kako relativen je pojem zaledja celo v osrčju roških gozdov in kako spremenljive bodo lahko meje osvobojenega ozemlja med množičnejšimi premiki sovražnih armad skozi naše kraje. Že vnaprej je zagotovil konspirativnost bolnišnic tako, da je določil Podstenice, ležeče ob glavni roški cesti, za sprejemališče ranjencev in nekakšno triazno postajo. Tako je preprečil neposreden dostop do bolnišnice in prikriil njen pravi položaj.

Tako je **Daleč hrib** konec junija 1942 postal sedež prve roške bolnišnice, ki se je pozneje razvila v enega najpomembnejših dosežkov partizanske sanitete in pridobila naziv **Centralna vojna partizanska bolnišnica**.

Črt Kanoni

■ **V METEŽU ZGODOVINE** *Bolnica Zima (2)*

Spomini partizanke Sonje

Po dokončanju bolnice Zime je bila mama Marija z enajstletnim Tončkom in osemletno Zofijo premeščena vanjo. V bolnici je opravljala vsa potrebna dela pri zdravljenju in negovanju ranjencev, tudi kuhala je. Bila je desna roka dr. Gabrijela Hrušovarja. »Podnevi se ni nič kuhalo, samo ponoči, da nas ne bi dim izdal. Bilo je zelo organizirano, kadar je bila nevarnost, smo bili tiho, sicer smo lahko bili malo bolj sproščeni. Določeni domačini so imeli skrb, da so nas obveščali o nevarnosti. Hrano so nam prinašali intendant, to sta bila Ofič in njegov pomočnik Jože Kolar. Največ so nas zaposlovali uši, teh ni bilo konca. Ko smo se jih malo znebili, jih je spet kdo prinesel, ko smo se jih komaj rešili,« se je delovanja ter razmer v bolnici v pogovoru v Dramljah spominjala Zofija.

Zdravili tudi očeta

V bolnico je kot ranjenec prišel tudi Zofijin oče Anton. »Bili smo presenečeni in bilo nam je zelo hudo, še posebej meni, ker sem bila navezana na očeta. V bolnico so mu pomagali priti aktivisti. Solidarnost med nami borci in vsemi drugimi je bila zelo velika. Vsako stvar, ki je prišla komu v roke, je vsakdo znal

deliti s sotovarši, to je bilo resnično na visoki ravni. Spominim se tudi, da sem se naučila Pesem XIV. divizije, za kar sem bila nagrajena s keksom, to mi je še posebej veliko pomenilo,« se je spominjala Zofija.

Potem ko je partizanska bolnišnica Zima januarja 1945 prenehala delovati, so se skupaj z ne povsem ozdravljenim očetom preselili nazaj v Hrastnik, tam so čas do prihoda svobode zaradi strahu pred ponovno izdajo preživeli v zemljanki.

Umrli samo štirje ranjenci

V Zimi so se zdravili samo težki ranjenci, v glavnem iz enot XIV. divizije, nekaj pa je bilo tudi kurirjev in aktivistov. Kljub težkim poškodbam so v bolnišnici umrli le štirje ranjenci; pokopali so jih v bližini bolnišni-

ce. Proti koncu leta 1944 se je v okolici razvedelo, da je nekje v Sohi partizanska bolnišnica. S tem sta se močno povečali možnost izdaje in seveda možnost, da Nemci odkrijejo bolnišnico. V začetku januarja 1945 so zato ranjence prenesli v drugo postojanko sektorja Zima in bolnišnico opustili. Kako pravilen je bil ta ukrep, se je izkazalo že okoli 15. januarja ko so Nemci postojanko odkrili, vendar v njej razen nekaj šopov slame niso našli ničesar. V vseh postojankah sektorja Zima se je od julija 1944 do osvoboditve zdravilo okoli 120 ranjencev – borcev, v glavnem iz Bračičeve, Tomšičeve in Šerčerjeve brigade in nekaj kurirjev in terencev.

(Konec)

Primož Laubič, foto: Tone Gradišnik

■ **PREJELI SMO**

Holokavst da ali ne?

Slovenci smo poseben narod. Od drugih narodov nekritično prevzemamo marsikaj, najpogosteje besede, ki se nam zdijo imenitnejše od naših. Tako npr. trgovinam pravimo po angleško marketi, sejmu po turško bazar in tudi dnevno spomina na žrtve taborišč po izraelsko (jidiš) holokavst. Beseda sicer izvira iz judovske svete knjige talmud in bi pomenila po slovensko veliko nesrečo ali katastrofo ter se izvorno piše holokaust, pa jo je nekdo domiselno poslovenil. Iz člankov, ki govorijo o prireditvah ob dnevu spomina na holokavst, izvemo, da je bilo v drugi vojni v taborišču Auschwitz pokončano 1,5 milijona ljudi, od teh večina Judov, pa tudi veliko ljudi drugih narodnosti. Izvemo, da so Združeni narodi leta 2005 27. januar razglasili za mednarodni dan spomina na žrtve holokavsta, torej na judovske žrtve nemških taborišč. Da se resolucija nanaša zgolj na judovske žrtve, je jasno že iz poimenovanja spominskega dneva. Judovske žrtve so seveda vredne vsega obžalovanja in spomina na storjeno genocidno ravnanje se Nemci zlepa ne bodo znebili. Toda kaj ima holokavst opraviti z nami, s Slovenci? Zakaj tak poudarek nekemu spominskemu dnevu, ki je iz Slovenije sicer pobral večino

maloštevilnih judovskih prebivalcev, vendar njihovo število še zdaleč ni doseglo števila slovenskih žrtev v nemških in italijanskih taboriščih? Ali pa je naša borčevska organizacija kar prevzela ta spominski dan in se takrat spominja vseh žrtev taborišč, ob tem pa ohranila judovsko ime dneva, ki ga judovska država pravzaprav niti ne uporablja? Pred leti sem na seji GO ZZB NOB Slovenije predlagal, da se beseda holokavst za ta dan v Sloveniji ne uporablja in naj jo nadomesti drugo ime. Predsednik TO Ravensbrück Matjaž Špat je takrat prisotnim povedal, da se napačno uporablja ime dneva in da je 27. januar 1945, določen za dan spomina na vsa taborišča in na vse žrtve in da je poimenovanje dneva z dnevom spomina na holokavst napačno. Kdor se spominja holokavsta, se spominja judovskih žrtev, slovenskih žrtev pa se bomo spominjali na dnevno spomina na taborišča in njihove žrtve. To poimenovanje in spominjanje judovskih žrtev sta letos še toliko bolj problematična, saj doživljamo genocid judovske države nad Palestinci. Ali bomo obžalovali judovske žrtve iz druge vojne, pozabili pa na to, kar danes počenja judovska država?

Rok Uršič, Tolmin

GEOPEDIJA Partizanski spomeniki (25)

Janko Premrl - Vojko in spomeniki

Narodni heroj **Janko Premrl - Vojko** je bil iz Šembida, sedanjega Podnanosa. Na rojstni hiši je plošča, ki so mu jo postavili krajani v spomin. Rojen v narodnozavedni slovenski družini v Italiji je s ponosom branil svoje korenine, razpečeval slovenske knjige in zagovarjal upor proti fašizmu. Vpoklican je bil v italijansko vojsko kot **Giovanni Premoli**, med dopustom januarja 1942 pa je dezertiral in odšel med partizane. Postal je Vojko, borec Primorske čete.

Nekaj mesecev pozneje so italijanske sile s 700 vojakov napadle 50 partizanov Pivške in Vipavske čete (v slednji je bil tudi Vojko) na Nanosu. Tam sta danes spomenika Vojku in temu boju. Drugi spomenik označuje lokacijo, kjer je njegov vod na cesti od Podnanosa na Nanos razstrelil tovornjak s šestimi italijanskimi vojaki. V povračilo so Italijani požgali vas Podgrič in vas Lozice. Vojko je najbrž zaradi požiganja vasi spremenil taktiko boja,

saj so poznejše akcije povzročale manjše število žrtev na sovražnikovi strani.

Konec septembra 1942 so borci postavili mobilno oporišče na Brinovem griču. Tam so danes spominska plošča, maketa in repliki kolibe ter zemljanke.

Poznane so legende, kako je Vojkova četa presenetila italijanske vojake, jim pobrala vse, kar so sami potrebovali, in jih v spodnjicah pognala nazaj v njihove postojanke (v Trnovskem gozdu, blizu Črnega Vrha nad Idrijo in blizu Idrije).

Zadnja Vojkova akcija je bila na poti iz Idrijske Bele proti Podroteji, kjer so postavili zasedo konvoju italijanskih gozdnih miličnikov. V boju je bil Vojko smrtno ranjen, na tem kraju je spominska plošča. Sobotni so ga odpeljali na varno, najprej do Leskovec domačije, potem pa v bazni tabor, kjer je umrl. Da sovražnik ne bi dobil njegovega trupla in ga zlorabil v propagandne namene, so ga pokopali na skrivno mesto,

kjer je sedaj spomenik. Po vojni so ga najprej prekopali na pokopališče v Podnanosu, čez tri leta pa v grobnico narodnih herojev v Ljubljani.

Po njem je bilo poimenovanih precej ulic po Sloveniji (Ajdovščina, Celje, Cerklje, Divača, Idrija, Izola, Kanal, Lesce, Ljubljana, Lucija, Nova Gorica, Piran, Plave, Postojna, Sežana, Solkan, Tolmin, Velenje, Vipava), vsaj dve osnovni šoli (Koper in Spodnja Idrija), kulturni dom v Podnanosu, planinska koča na Nanosu in vojašnica v Vipavi. V njegov spomin so bili postavljeni še spomenik v Podnanosu, spominska plošča na šoli v Podnanosu, spomenik ob osnovni šoli v Črnem Vrhu nad Idrijo in spomenik v Hlavytjevem parku v Kopru.

Vsa obeležja Vojku so vrisana in opisana na Geopediji, dodatne razlage pa je mogoče prebrati na spletišču Hikuk (<https://www.hikuk.com/v/vojko>).

Besedilo in fotografije:
Matija Matvoz

Plošča Janku Premrlu - Vojku na rojstni hiši v Podnanosu

Spomenik ob cesti na Nanos, kjer je Vojkov vod uničil italijanski tovornjak.

Oporišče Vojkove čete na Brinovem griču

Plošča v spomin napada Vojkove enote na hidroelektrarno v Mokraški vasi

Plošča ob cesti iz Idrije v Idrijsko Belo, kjer je bil Vojko smrtno ranjen.

Plošča na kraju smrti Janka Premrla - Vojka v taboru na Brinovem griču

Obeležje na kraju prvega pokopa blizu tabora na Brinovem griču

Spomenik padlim in Vojku v Podnanosu

Plošča na osnovni šoli v Podnanosu

Grobnica narodnih herojev v Ljubljani

Vojkov kip v Črnem Vrhu

Vojkov kip v Kopru

Dr. France Križanič

Učinek uhajanja ogljika

Statistični urad Republike Slovenije med drugim spremlja tudi doseganje ciljev trajnostnega razvoja. Po njegovih podatkih so se izpusti toplogrednih plinov (v nadaljevanju: izpusti), med katerimi je najpomembnejši ogljikov dioksid, od leta 1986 do leta 2021 pri nas znižali za 22 odstotkov. Če bi bil podoben rezultat dosežen tudi drugod po svetu, bi se morale težave s podnebnimi spremembami zmanjševati. A žal ni tako. Podatki Mednarodne agencije za energijo kažejo, da so se izpusti, povezani z energijo, od leta 1986 do 2021 v svetu povečali za dobre tri četrtine (za 77 odstotkov). Pri tem so se na primer na Kitajskem povečali skoraj za štirikrat, v Indiji za trikrat in v ZDA za 5 odstotkov. Po drugi strani so v Nemčiji upadli za 38 odstotkov. Dobri dve tretjini (70 odstotkov) skupnega povečanja svetovnih izpustov, povezanih z energijo, izvira iz Indije in Kitajske. Merjeno v tonah na prebivalca so leta 2021 izpusti, povezani z energijo, znašali: Indija 1,6, svet 4,3, Slovenija 5,8, Nemčija in Kitajska po 7,5 ter ZDA 13,8 tone. Vidimo, da ima ob nespremenjenih tehnologijah Indija še precej »rezerve« in da se nam lahko obeta celo nov val pospešene rasti izpustov v svetu.

Različno gibanje izpustov po državah je posledica drugačne strukture gospodarstev, globalizacije ter politike varstva okolja. Globalizacija in podražitev energije zaradi politike varstva okolja vodita do tako imenovanega »učinka uhajanja ogljika« (»carbon leakage effect«). Razvite države selijo proizvodnjo na območja z manj strogim varstvom okolja in zato povečujejo uvoz dobrin, izpusti pa se na svetovni ravni ne zmanjšujejo (Radulescu in Sulger, 2022).

Poglejmo pobliže vse tri dejavnike divergentnega spreminjanja izpustov po različnih državah.

Prvič. Struktura gospodarstva se z razvojem spreminja, tako da se na postindustrijski fazi v dodani vrednosti poveča delež storitev, industrija pa se modernizira tudi z vlaganji v zaščito okolja. Narodna gospodarstva v obdobju industrializacije izpuste (in druge vrste onesnaževanja okolja) povečujejo, ko pa dosežejo postindustrijsko fazo razvoja, začnejo izpuste zmanjševati. Omejeno zakonitost opisuje Kuznetsova krivulja vpliva gospodarske rasti na okolje (Kuznets, 1955; Grossman in Krueger, 1995). Empirične analize so jo pri izpustih potrdile (Santillán-Salgado in drugi, 2020).

Drugič. Globalizacija intenzivno poteka od devetdesetih let dvajsetega stoletja povezano z uvajanjem informacijskih ter komunikacijskih

tehnologij. Zaradi globalizacije se proizvodnja seli v manj razvite dele sveta. Ti morajo izpolnjevati določene pogoje, zlasti usposobljenost delovne sile in varnost. Posledica globalizacije sta zmanjševanje izpustov v razvitem delu sveta ter njihovo povečanje v manj razvitem delu sveta, kot smo videli, zlasti na Kitajskem.

Tretjič. Leta 1988 sta Mednarodna meteorološka organizacija in Okoljevarstveni program OZN oblikovala medvladni komite za podnebne spremembe. Poročila tega komiteja so vplivala na sprejem vrste mednarodnih sporazumov: Kjotski protokol, veljaven od leta 2005, Amandma iz Dohe leta 2012 ter Pariški sporazum leta 2015 (Dritsaki in Dritsaki, 2020).

Ti sporazumi so vsaki državi posebej omogočili, da si po lastni presoji postavi cilje zmanjšanja izpustov. Tiste, ki so razmere vzele resno, zlasti članice EU, so začele voditi intenzivno politiko varstva okoli-

lja. EU je leta 2005 uvedla sistem trgovanja s pravicami do izpustov (ETS – Emissions Trading Scheme) s katerim je podražila izdelke in energente ter skupaj s procesom globalizacije pospešila učinek uhajanja ogljika. Obenem se je v menjavi med državami EU pojavil še učinek »vodne postelje« (»waterbed«), v katerem izpuste iz ene članice EU nadomestijo izpusti drugih članic (Radulescu in Sulger, 2022).

Očitno je, da je za zmanjšanje izpustov v svetu treba sprejeti drugačne, bolj zavezujoče mednarodne sporazume. Takšne, ki bodo vsebovali tudi sankcije, povezane z dostopom do trgov držav podpisnic sporazumov. Pri tem je treba upoštevati, da je rast porabe energije v gospodarsko manj razvitih državah povezana z odpravljanjem revščine in podaljševanjem življenjske dobe (Pachauri in Spreng, 2004; Kousar in drugi, 2020; Tsaurai, 2021). Študije kažejo, da lahko izpuste ob rasti porabe energije omeji le njena proizvodnja iz obnovljivih virov: hidroenergija, veter, sonce, geotermalna energija, morska energija, les in druge oblike bioenergije (Stolyarova, 2009; Bento in Moutinho, 2016).

Mednarodna skupnost ima pri spodbujanju rasti proizvodnje električne energije iz obnovljivih virov vzvode v posojilih Svetovne banke in posojilih različnih regionalnih razvojnih bank (Azijska razvojna banka ...). Po drugi strani lahko mednarodna skupnost oblikuje posebne sklade in financira izboljšanje tehnologij za proizvodnjo elektrike iz obnovljivih virov, pa tudi naprav oziroma metod shranjevanja tako proizvedene energije. Smiselno bi bilo tudi financiranje prenosa teh tehnologij po svetu vezano na izpolnjevanje zavez držav za zmanjšanje izpustov.

Očitno je, da je za zmanjšanje izpustov v svetu treba sprejeti drugačne, bolj zavezujoče mednarodne sporazume.

NAŠ POGOVOR

Matjaž Kmecl

Akademik, pisatelj, politik, literarni zgodovinar, žlahtnitelj vrtnic, častni meščan Ljubljane

»Nisem upornik, ne maram nasilja«

Desetletja dolgo ste v različnih vlogah s svojimi deli dolivali žlahtno vino v čašo nesmrtnosti. Cvetico tej opojni pijači je dajala resnica, ki ste jo kot redko zelišče nabirali na traviških in mokriščih, na vršacih in planotah tega slovenskega (kulturnega) prostora, povsod tam, kjer ste zaznali, da bi jo lahko prerasel plevel sprenevedanja, podtikanja in laži.

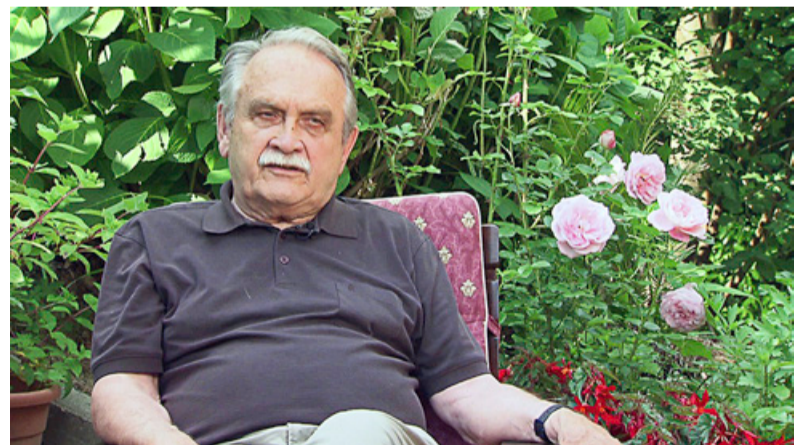
Ob vašem visokem življenjskem jubileju je priložnost, da iz te vaše čaše okusimo vsaj nekaj kapljic in si tako požlahtnimo sedanji trenutek, se obogatimo ozremo v preteklost in zbistriamo pogled naprej.

Dr. Maca Jogan

Iz množice vprašanj, ki vam bi jih želeli postaviti, se bomo usmerili le na peščico tistih, ki so povezana z vašo temeljno spoznavno in dejavnostno držo; ta ni nastala iz nič, temveč v spominsko ulovljivih okoliščinah vsakdanjega življenja. Pa začnimo!

Kdaj ste začutili, da se je treba upirati različnim prisilam in pritiskom, če hočete ohraniti svojo istovetnost kot misleče in čuteče bitje, kot pripadnik skupnosti, ki ji večinoma ni bilo poslano z rožicami; v katere (časovne in prostorske) plasti sežejo korenine vaše pokončne moralne drže? Nisem upornik, ne maram nasilja

Kaj naj rečem k temu? Tako imenitnega uvoda si seveda ne zaslužim. To, da sem hodil po hribih in občudoval vse, kar je cvetelo, ni kakšna zasluga. To sem počel iz veselja in od malega. Ko sem bil otrok, smo pred davnimi leti živeli visoko pod Kumom, starši so bili učitelji in so imeli na šolskem vrtu tudi rože, naokrog pa je prav tako vse cvetelo. In to je vse; bil sem pač otrok svojih staršev in rožnega vrta. Res pa je, da mi je reč ostala potem vse do dandanašnjega dne.

Nisem upornik, ki bi bil vreden posebnega poudarka, ne maram pa nasilja. Prav tako nikoli nisem maral preprostega dejstva, da so na svetu revni ljudje – ne v siromašnih kumljanskih hribih, kjer so otroci pred drugo svetovno vojno še ob božiču hodili bos v šolo, ne med velenjskimi knapi, kjer sem se pri delavskih mulcih najbolje počutil. Zelo zgodaj sem vedel tudi za uso do koroških in primorskih Slovencev; zdela se mi je več kot krivična. Nato pa je že prišla vojna. Najprej so očeta, ki je do takrat 'avanziral'

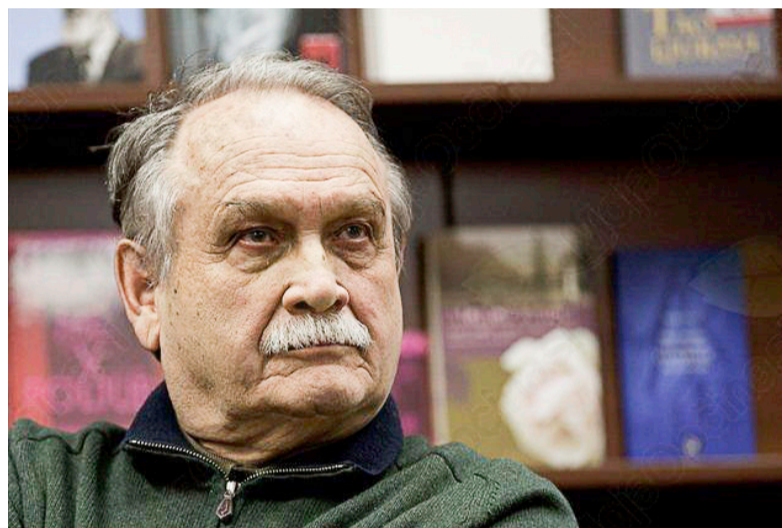
v šolskega upravitelja, odpeljali v rajh in ga določili za železniškega zavirača, potem so mamo z nami, štirimi otroki, izselili iz šole na podstrešje skladišča neke tovarne v Radečah (Izolit) in še za nekaj malega časa na Njivice blizu Piatnikove papirnice. Pokrajino so nemški okupatorji izpraznili, kmetije, pravzaprav cele vasi, so bile opustele, jesen pa nenavadno bogata, plodna, polna 'štrboncljev', debelih sliv, kasneje kostanja po gozdovih. Nam otrokom pravzaprav ni bilo prehudo: potepali smo se po zapuščenih krajih in se prenažirali s sadjem. Ne smem pa pomisliti, kako hudo je bilo materi sami z njeno skrbjo za štiri otroke. V mladosti je na Dunaju hodila v nemške šole, tako da ji je ostala nemščina v glavi in je zdaj dobila neko zasilno službo. Komaj pa se je malo ustalila, že je izvedela, da bodo z desnega brega Save izselili v rajh še tiste slovenske ostanke, ki so se tako ali drugače izognili prejšnjemu izseljevanju; zato nas je na vrat na nos pobasala in smo čez noč prebegnili na levi, štajerski breg; tam je živela njena nekdanja sošolka, ta je za nas vsaj prvi hip poskrbela, da nismo ostali čisto na cesti. In tako naprej, ne bi še podrobneje. Revščina in stiska. – Potem smo morali v (nemško) šolo,

kamor so za učiteljevanje namestili polpismene punce iz Avstrije – drugačnih niso imeli. Njihova glavna naloga je bila, da so nam primazale kakšno okrog ušes, če so nas slišale govoriti slovensko; mi pa smo si privoščili kakšen droben upor: ko smo na primer korakali, smo morali peti koračnice in vmes je bil stavek 'links und rechts um', ki smo ga z glasnimi poudarki in veselim muzanjem zapeli 'links und drek um'. Nič posebnega, toda bili smo stari sedem ali osem let in toliko upora smo pač zmogli. Takrat enkrat sem

prvič razmeroma jasno zaznal pripadnost posebnemu, drugačnemu, bolj ali manj zatiranemu ljudstvu.

Ali bi lahko predstavili (morebitno) povezavo med vašo temeljno znanstveno-raziskovalno dejavnostjo in oblikovanjem ter sprejemanjem ključnih vrednot, ki so vam služile kot merilo pri presojanju literarnih del; ali je šlo tudi za dinamično vzajemno učinkovanje?

Že v predšolskih letih so nama z bratom dvojčkom starši naročili vsakemu svoj otroški časopis (njemu Naš rod, meni Vrtec). Začel sem hlastno brati, hitro sem dojel,

“Prej in slej sem pač prepričan, da je narodnoosvobodilni boj eno največjih dejanj slovenskih ljudi v zgodovini.”

da pripadam ljudem, ki uporabljajo poseben jezik, slovenščino. Poslej je to preprosto in nezamotano dejstvo narekovalo merila mojega zanimanja – zanimalo me je vse v tem jeziku. Ko smo na primer med vojno pribežali v Loko na štajersko stran Save, smo za nekaj časa dobili pribežališče v graščinski pristavi, kjer sem na podstrešju odkril dva ali tri zaboje starih časopisov; ker drugega ni bilo, sem pač te predihal vse do zadnjega. Kmalu potem sem ugotovil, da imamo doma Jurčičeve zbrane spise v ureditvi I. Grafenauerja – malo skrite, ker so bili za 'veliki rajh', tako tudi za nas, 'nevarni' – in sem jih pač do zadnje črke prebral, kakšen zvezek tudi po večkrat. Merilo materinščine se mi je tako zelo zadržlo v zavest, da sem se kasneje, celo še danes, zelo težko selil iz ene jezikovne kode v drugo. Seveda se je k temu osnovnemu 'merilu' pozneje pridružil še marsikaj tistega, kar imate najbrž v mislih in je veliko bolj zamotano, sem se pa vso študijsko dobo izrecno posvetil slovenski književnosti. (Naj ob robu in mimogrede povem, da sta mi prav zato zelo blizu koroški Lipuš in njegov odnos do jezika.)

Velik del aktivnega znanstvenega časa ste preživel v zgodnjem (samoupravnem) socializmu z lastno izkušnjo kapitalistične urejenosti pred drugo svetovno vojno, okupacijske strahovlade v drugi svetovni vojni in partizanske upornosti zoper uničenje narodne skupnosti; tako – tudi osebno izkustveno 'opremljeni' – ste nadaljevali svoje delo v samostojni državi. Bi lahko označili bistvene razlike med temi različnimi državnimi pripadnostmi (ureditvami)?

To je zdaj precej drugačno vprašanje. Najprej temeljno: v družini nas je bilo pet otrok in vseh pet nas je

bolj 'svoboden' si. In ker je takle narodič, kot je naš, nepopravljivo majhen, mu v njem s takim sistemom stalno, čeprav manj opazno visi vrh za vratom, nič ne pomaga. Skoraj nagonsko je zato začel ta drobčeni organizem že pred mnogimi časi graditi svoj narodotvorni mit na jeziku in kulturi; že pri Trubarju kot našem jezikovnem utemeljevalcu je v *Cerkovni ordningi* vse bistveno določilno za konsistentno in urejeno obstajanje skupnosti *lubih Slovencev*. To pomeni, da smo nekakšno malo ustavo dobili že – le malo manj – kot pred pol tisočletja, skupaj z jezikovno odmero. Zato je smiselno tudi danes misliti in graditi prihodnost na tem, kar pač imamo in nam je težko odvzeti: na pameti in vsem drugem, kar je z njo dosegljivo. Saj res naglo pridobivamo svoje milijonarje, ampak jih nikoli ne bo prav veliko, ker smo tako majhni, morda se bo celo oglašil še kak milijarder, ampak teh bo, hvala bogu, še manj. Pa še skopi bodo.

Prav narodnoosvobodilni boj nam je na drugi strani pokazal, kaj je naša resnična moč: vera v svobodo, v pravico do nje, vera v to, da kot skupnost zmoremo, čeprav se kdaj zdi brezupno. Neoliberalizem, zgrajen na skrajni pohlepnosti kot temelju novoliberalističnih veličin, je prav zdaj pred tem, da uniči planet; prav briga ga majceni narod, čeprav v osrčju Evrope! Iz približno solidarnostnega sveta smo ob osamosvojitvi čez noč preskočili v svet brezmejnega egoizma in pohlepa. S tem pa tudi smrtno nevarnosti, saj ne bomo nikoli zmogli spraviti na kup toliko denarja (moči) kot 'veliki' (številnejši). – In prav dobro je, da je tako; pogledajte, kam vse je logika moči pripeljala Jude v Gazi – saj ne rečem preveč, če rečem, da v popolnoma nečloveška stanja, ki zelo spominjajo na hitlerjance pri nas med drugo svetovno vojno – s požiganjem vasi, neusmiljenim pobijanjem vsega živega, tudi otrok in žensk. Ni zmeraj lepo biti 'veliki'! – Sprašujete, ali so se tovrstne spremembe ob našem odhajanju na svoje že slutile. Komajda; na debelo so bile skrite za osamosvojitvenim navdušenjem; vsi kasnejši, zmeraj glasnejši 'demokrati' so bili takrat o teh rečeh bolj ali manj tiho, celo o svojih 'zaslugah' so govorili precej bolj potihoma. Pač ni še šlo za 'kurantno robo'. Razuzdanega pohlepa ljudje (volivci) ne marajo; tudi Slovenci ne.

Nove razmere, ki so jih 'pomladne sile' v Demosu razlagale kot 'čas demokracije in osvoboditve', so vas nedvomno spodbudile h kritični presoji silovitih zasukov v uničevanje vsega, kar je bilo socialistično, 'komunistično'? S svojimi utemeljenimi in prepričljivimi zavrnitvami pristranskih in sprevernjenih podob polpretekle zgodovine, z resnicoljubnim pojasnjevanjem pomena narodnoosvobodilnega boja za obstoj dejavnega slovenstva ste namreč dajali in dajete organizaciji ZZB pogum in osmišljate njeno delovanje. Poleg pisane besede (tudi v Svobodni

uspešno doštudiralo v inženirske in profesorske poklice (na kar je bil naš pokojni oče kot 'prosvetar' še posebej ponosen). Mati, ki je sicer zgodaj umrla, je rada rekla, da bi v 'predvojni Jugoslaviji' lahko študirala kvečjemu dva od nas, da več z očetom ne bi zmogla. Toda tudi sicer: res smo po koncu vojne 1945 kar nekaj časa zaostajali z vsakdanjim standardom in je bilo treba še dolgo precej sramotno hoditi po pralne praške in kavo v Celovec ali Trst. Tudi z osebnimi avtomobili je bilo podobno, z 'znamenitima' *fičem* in zastavo vred, še celo precej pozneje; po drugi strani pa je bil družbeni standard (možnosti šolanja, zdravstvena oskrba, celo letovanja in še kaj) skoraj samoumevno zagotovljen; tako zelo, da smo na to že kar pozabili in se nam tu in tam samo še spominsko kolca po njem.

V času osamosvajanja ste bili član predsedstva (SRS in po 1990 samo še SR), najvišjega političnega odločanja. Se je v tem viharnem času že lahko slutilo, da je s prizadevanji za samostojno državo pri nekaterih navzoč še (skriti) cilj: celovita sprememba družbenega in političnega sistema?

Da. Zdaj bistveno: ko smo se na pragu devetdesetih osamosvojili, smo si z lastno državo (ic) omislili tudi popolnoma drugačno družbeno ureditev. Namesto solidarnosti in enakopravnosti smo v njene osnove vgradili nekaj, kar se sicer sliši zelo lepo in prijazno, se pa zmeraj bolj kaže kot skrajno nevarno: 'novi' liberalizem, neoliberalizem. Njegovo bistvo je namreč neomejeno ('svobodno') kopičenje vsega, kar na koncu koncev pomeni fizično silo: več ko imaš na kupu,

■ DOGODKI Razstava in razprava v Bruslju

O tigrovcih v Evropskem parlamentu

misli in Svobodni besedi) ste s svojimi govori na partizanskih srečanjih in slovesnostih bodrili navzoče in jih reševali pred malodušjem; vam je kakšen stik ostal posebej v spominu?

Prej in slej sem pač prepričan, da je narodnoosvobodilni boj eno največjih dejanj slovenskih ljudi v zgodovini; podobno kot je Ivan Cankar (s katerim se seveda nikakor ne primerjam) trdil o kmečkih uporih. Ne smemo zapraviti te sijajne dediščine! Za nobeno ceno, še najmanj za ceno širokoustenja različnih vetrogončičev in kramarjev! Tudi 'komunizma' ali 'socializma' ne smemo enačiti s 'stalinizmom' – to sta dva popolnoma različna svetova, njuno enačenje je čisto politikanstvo. Slovenski partizanski ljudje niso med vojno padali za 'stalinizem', čeprav so na mitingih imeli obešene tudi Stalinove slike; toda takrat je bil Stalin po vsem nesrečnem svetu eno od zagotovil zmage nad nacizmom, skupaj s Churchillom in Rooseveltom. Nesrečni ljudje so z njimi ob sebi verjeli v zmago svobodnega sveta; in ta vera jih še zdaj na svoj način drži pokonci; kar nekajkrat se mi je na njihovih shodih zgodilo, da so starejši nosilci zastav na vročini padli skupaj, se pravi v nezavest, ker so vztrajali do konca svojih telesnih zmogljivosti. – Zato sem danes s partizani (navsezadnje sem bil ob začetku vojne star sedem in ob koncu enajst let)!

Vaš uporniški duh pa ne izžareva le v duhovnem območju, le v besedi, temveč ste ga prenesli v naravno okolje. Kot žlahtnitelj vrtnic ste svojim 'rejenkam' dali imena, ki so trajnice v kulturi samosvojesti slovenske narodne skupnosti. Kaj vas je (že davno) navdihnilo za to plemenito delovanje?

Svojima dvema sortama vrtnic, ki sem ju s križanji bolj ali manj potrepeljivo priklical na svet, sem res dal takšni – kulturni(ški) – imeni: *Prešeren* in *Trubar*. Zdelo se mi je pravično, da oba moža vsaj simbolno umestim v najlepše, kar imamo; že na začetku sem rekel, da so rože del mojega dojetja sveta; in enako jezik. *Prešeren* in *Trubar* pa sta utemeljitelja te naše ljube materinščine. Za povrh smo prav v času krščevanja svojih ljubih gartrož slavili pomembne obletnice v zvezi z njima; bilo je to okoli leta 2000. – Najbrž se sliši malo otročje; in tudi je. Vendar ne pozabimo, da je v otročnosti še najmanj stranskih računov! Zelo sem si želel, da bi se mi v Kajuhovem letu posrečila kakšna rdeča vrtnica in da bi jo krstil po njem; pa se mi ni, ker sem že star, stvari pa niso enostavne. Statistično gledano je za uspeh potrebnih najmanj 20.000 križanj in odbiranj; tega pa ne zmorem več. Vsega lepega je pač enkrat konec.

Ob vaši 90-letnici se vam iskreno zahvaljujemo za vse humano delovanje in vam želimo še veliko uspehov pri žlahtnjenju rož v vašem in skupnem narodnem vrtu. Hvala!

Za prve primorske protifašiste, junake organizacij Borba in TIGR, je bil 23. januarja letos zgodovinski dan. V hramu evropske demokracije sta Društvo za negovanje rodoljubnih tradicij organizacije TIGR Primorske in primorski evropski poslanec Matjaž Nemec z razpravo in pregledno razstavo v slovenskem in angleškem jeziku poskrbela za spoštljiv spomin nanje. Poslanec Nemec je tako že drugič izpolnil osebno zavezo, da bo vsakokrat pred dnevom spomina na odhod Italijanov iz Istre, z Reke in iz Dalmacije ter žrtve v kraških brezni v Bruslju gostil prireditve, ki bodo evropski javnosti sporočale pomen protifašizma za Primorje, Istrane, Slovence, Hrvatice in Italijane ter sodobni svet.

Sooblikovalca razprave sta bila predsednik Društva TIGR Gorazd Humar s pozdravnimi besedami in Milan Pahor, predsednik Odbora za proslavo bazoviških junakov. Gorazd Humar ni skrival veselja ob dejstvu, da so primorski predniki s svojim protifašizmom prvi potrkali na vest Evrope. Tržaški zgodovinar Milan Pahor pa je spomnil, da ima italijanska država še nerazčiščen odnos do fašizma in da v nasprotju z Nemčijo še ni obračunala z lastnim fašizmom. Zato smo bili še pred kratkim priča množičnemu shodu neofašistov z iztegnjenimi desnicami v Rimu. In primerov nerazčiščenega odnosa je po Pahorjevih besedah še nešteto!

Dr. Gorazd Bajc s Filozofske fakultete v Mariboru je podčrtal, da je za razumevanje obdobja fašizma

nujno poznavanje dogajanja pred tem, dogajanja, zaradi katerega je pri nas vzniknil protifašizem. Dr. Borut Klamban iz Znanstveno raziskovalnega središča v Kopru je poudaril pomen povezovanja protifašističnih gibanj, ki so bila sicer označena za teroristična in barbarska, a so bila skupaj z zavezniško koalicijo zmagovalci druge svetovne vojne. Dr. Marta Verginella s Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani je orisala pomen žensk protifašistk, ki so bile v narodnem zgodovinopisju večkrat spregledane. Predstavnica Narodne in študijske knjižnice v Trstu dr. Štefan Čok pa je glasno razmišljala, kako polpreteklo zgodovino predstaviti mlajšim generacijam. Med sodelujočimi v razpravi je slovenska senatorka v rimskem

parlamentu Tatjana Rojc govorila o prizadevanjih, da bi vrnili dostojanstvo vsem žrtvam fašističnega sodišča. Pisatelj in publicist Dušan Jelinčič pa je ob spominih na očeta tigrovca spomnil, da so oče in njegovi sopotniki v Italiji le moralno rehabilitirani. Pismo Evgena Bavčarja je prebrala Nelida Nemec, mama evropskega gostitelja, in v njem tudi avtorjevo pričanje, da se na Apeninskem polotoku vedno znova pojavljajo prvine fašistoidne ideologije. Predsednica krovne organizacije civilne družbe Slovencev v Italiji, Slovenske kulturno-gospodarske zveze, Ksenija Dobrila je med drugim spomnila na dediščino protifašizma v primorski zavesti in stanju duha, ki zahteva miselne procese, kot so srčnost in podobni. Raz-

Vesna Humar, Matjaž Nemec in Milan Pahor (od leve proti desni)

TIGR v evropskem parlamentu

prava v Bruslju je znova pokazala, da primorsko protifašistično gibanje ponuja še veliko spodbud za raziskovanje. Sama pa dodajam, da bi bilo smiselno nadaljevati dokumentarec o TIGR, ki sem ga leta 2002 s sodelavci posnela za TV Slovenija.

Ob uspešni in odmevni predstavitvi v Bruslju naj gre podčrtati tudi prisotnost učencev in dijakov štirih primorskih šol ter izjemen prispevek kobariških pevcev Okteta Simon Gregorčič in njihovih *Kraguljčkov* v spomin na klenega Lojzeta Bratuža. Ostajata pa želja in upanje, da bi tematiko še kdaj odstrli večjemu številu evropskih poslancev tudi iz drugih držav in da bi razstavi odprli čim več vrat doma in v tujini. Mirjam Muženič

■ IZJAVA ZA JAVNOST ZZB NOB Slovenije

Dva obraza 10. februarja

10. februarja 1947 je bila podpisana mirovna pogodba med zavezniškimi silami in Italijo in velja za enega najpomembnejših datumov v sodobni zgodovini Slovencev. Določala je tudi spremembo italijanske vzhodne meje, določene z Rapalsko pogodbo novembra 1920, tako da so Jugoslavija in v njenem okviru Slovenija in Hrvaška priključile velik del zahtevanega ozemlja. Na to odločitev zaveznikov je močno vplival prispevek slovenskih partizanov k zavezniški zmagi, z njo so bila v precejšnji meri uresničena pričakovanja primorskih Slovencev, ki so bili izpostavljeni fašističnemu kulturnemu genocidu. Zaradi svojega protifašističnega delovanja so bili številni med njimi poslani v konfinacijo, obsojeni na dolgoletne zaporne kazni in tudi na smrt, prvi med njimi štirje pripadniki Borbe, ki so bili septembra 1930 usmrčeni na bazoviški gmajni. Tudi po okupaciji Ljubljanske pokrajine aprila 1941 so italijanske oblasti izvajale skrajno nasilje in zagrešile vojne zločine. Tam so ubile 4406 ljudi, na Primorskem pa do kapitulacije več kot osemsto. Veliko jih je bilo izgnanih v koncentracijska taborišča, največ na Rab, požgane so bile številne vasi.

Za Italijo pa ima 10. februar čisto drugačen pomen. Mirovna pogodba je bila zadnje dejanje Italije kot fašistične države in agresorke v drugi svetovni vojni. Prizadela jo je izguba območij do rapalske meje, še posebej boleče etnično mešanih območij v Istri, na Reki, v Zadru in na otokih, kjer je po nekaterih ocenah

živel 200.000 Italijanov. Ti so po končani vojni in spremembi meje v veliki večini zapustili svoj domači kraj. V Italiji to dogajanje imenujejo eksodus, odseljene pa ezule. Na njihovo odhajanje so med drugim vplivali pritiski takratnih jugoslovanskih oblasti, predsodki do »manjvrednih Slovanov«, pa tudi propaganda italijanske vlade glede aretacij in usmrteev, ki so jih septembra 1943 v Istri izvedli pripadniki hrvaškega osvobodilnega gibanja, maja 1945 pa na zasedenem območju Julijske krajine jugoslovanske oblasti. Ta propaganda je fojbe vse od leta

1945 skušala prikazati kot eno največjih tragedij vojne, kot dokaz za barbarstvo in genocidnost Slovencev, obenem pa je zamolčevala leta fašističnega zatiranja in zločine italijanskih okupatorjev.

Od leta 2004 je 10. februar v Italiji dan spomina na žrtve fojb in eksodusa pa tudi na druga dogajanja ob vzhodni meji. Italija ima vso pravico, da se spominja teh zanj travmatičnih dogodkov. Žal pa se kljub vseživljenjskim in poglobljenim raziskavam te problematike tako italijanskih kot slovenskih zgodovinarjev, ki so prišli do podobnih ocen, večina italijanske politike in njeni najvišji predstavniki raje zatečejo k manipulacijam. Vsako leto znova in znova!

Ljubljana bi morala od Rima zahtevati, da preneha zavajati javnost in manipulirati z zgodovino ter jo politično zlorablja, upošteva poročilo slovensko-italijanske kulturno-zgodovinske komisije, jasno pove, da na Bazovici ustreljeni pripadniki Borbe niso bili teroristi, pa tudi da odpre rudniški jašek v Bazovici in prešteje trupla. Italijanske oblasti so od slovenskih že zahtevale, da raziščejo jame na našem ozemlju, same pa tega nikakor niso pripravljene storiti, ker bi se jim s tem podrl eden od mitov – bazoviška fojba z domnevno tisoči in tisoči mrtvih, kamor vsako leto organizirano romajo tudi šolarji iz vse države.

In prvo vprašanje, ki bi ga morali naši najvišji predstavniki postaviti svojim italijanskim kolegom, je naslednje:

OPROSTITE, ZAKAJ ŽE SO ZAVEZNIŠKE SILE PO ZMAGI V DRUGI SVETOVNI VOJNI OD ITALIJE ZAHTEVALE, DA SKLEPNE MIROVNO POGODBO?!

V ZZB za vrednote NOB Slovenije bomo podpirali vsa prizadevanja državnih organov Slovenije v tej smeri. Glede na svoja protifašistična izhodišča in zaveznanost spoštovanju zgodovine bomo še naprej sodelovali z ANPI v Italiji in SABA na Hrvaškem v skladu s skupno izjavo »Fojbe – mit in resnica«, sprejeto na znanstvenem srečanju februarja 2023 v Zagrebu, in dejavno sodelovali pri upiranju vsem oblikam novodobnega fašizma v svojih družbah in mednarodnem okolju.

Marijan Križman, predsednik ZZB NOB Slovenije

■ DOGODKI 10. februar 1945 (1. del)

Hajka pod Arihovo pečjo

»Pod Jepo šumi stoletni naš gozd. Borili se tam so za nas partizani, naš rod pa ni svoj, ni rod naš prost, a partizani leže pokopani.«

V neenakem boju z gestapovci, nemškimi policisti in Hitlerjevimi 'volksšturmom' – med njimi je bilo precej domačinov z visokimi nacističnimi funkcijami – je v zgodnjih jutranjih urah 10. februarja 1945 na Ravenci pod Arihovo pečjo padlo osem partizanov in partizank. To so bili: **Mila Kmet - Andreja, Franja Markelj - Breda, Cirila Kržišnik - Tona, Marija Živalič - Mira, Ivan Kordež - Ivan, Ivan Bohinc - Džon, Franc Bogataj - Rok** in dan pozneje šele 16-letni kurir **Rudi Hribernik**. Preživeli so: **Bogdan Mohor - Ston, Drago Druškovič - Dragec, Jože Košir - Jože in Ludvik Primožič - Milan**. Partizanski spomenik na šentjacobskem pokopališču, spominska plošča na koči Slovenskega planinskega društva na Bleščeči, spominska plošča na Arihovi peči ter skromen križ in obnovljeni bunker na kraju tragedije nas svarijo, da ne bi pozabili veličine borcev, ki so boj za svobodo plačali z življenjem.

Domačine mobilizirajo v 'volksšturm'

Krvavi februar 1945 je domačinom iz Šentjakoba še dolgo ostal živ v spominu. Nekateri so esesovci in policija prisilili, da so vstopili v 'volksšturm', drugi pa so to storili brez prisile, saj so se tako rešili

fronte. »Prisilili so nas, da smo šli streljat,« pravi Andrej Schüttelkopf (p. d. Pok) iz Velike vasi pri Šentjakobu, in nadaljuje: »Del 'volksšturmovcev' je zavzel položaj na zapadni strani, med njimi sem bil tudi jaz. Ko smo slišali ukaz za streljanje, smo nekateri že vedeli, kam streljamo. Streljali smo v zrak, saj vendar ne bomo pokončili svojih tovarišev!« Tudi Edmund Sielecki iz Področja je bil med tistimi, ki so jih nacisti poklicali v 'volksšturm'. Spominja se sobote, 3. februarja 1945, ko ga je nekdanji šef šentjacobске žandarmerije Kölbl opozoril, naj pride 5. februarja na žandarmerijsko postajo, od koder naj bi kot poznavalec kraja žandarmerijo vodil v hajki na bandite. Zavedal se je preteče nevarnosti in to takoj sporočil Petru Kajžniku, staremu Strovcu s Svaten, zavednemu Slovencu, kjer so se partizani pogosto ustavljali in dobivali hrano, informacije, skratka vse, s čimer so mogli domačini pomagati borcem. V kraj Miklove Zale so partizani radi hodili, skoraj vsa vas je bila na njihovi strani. Lačni so prihajali k Miklenu, Serajniku ... in se spet vračali v gozdove. In ko so Milan, Drago, Jože in Ston v noči z 9. na 10. februar srečno pobegnili pred pobesnelimi fašisti, so se popolnoma izčrpani privlekli do Strovca. Drago in Ston sta se pri Serajnikovih skrila na skedenj v slamo, domačin Ludvik Primožič pa jo je mahnil v Leše k Janežiču. Hajko na bunker

pod Arihovo pečjo, kjer je bil tedaj sedež Okrajnega odbora Osvobodilne fronte (OF) za Beljak, so nacisti nameravali izvesti že 5. februarja, meni Sielecki. Vendar jo je policijska kompanija v Šentjakobu 6. februarja namenoma odpovedala, v resnici pa samo preložila na petek, 9. februarja. »Zvečer je policija zbrala 'volksšturm' in 'landwache' in nas ob enih ponoči poslala na položaje,« pripoveduje Sielecki. Schüttelkopf so pozvali v šentjacobsko šolo, kjer je bila tedaj policijska postaja. Tam so jih preoblekli v uniforme in jim dali municijo in ročne granate. Del 'volksšturma' je zasedel železniško progo blizu Svaten, drugi pa so se skupaj s policisti vzbili proti bunkerju in ga obkrožili s severne in zahodne strani.

Kölbl izsledil bunker

Takole pripoveduje Sielecki o tej strašni noči pod Arihovo pečjo: »Zjutraj ob petih so me čakali prišli v Področji polkovnik s patroljo 17 mož in znani policijski veljaki iz Šentjakoba. Šli smo do Polanca, kjer smo od policije izvedeli, da so ob šestih zvečer v bližini videli tri osebe, ki so se sprva skrile in jo nato takoj popihale.« Najbrž so to bili komandant bunkerja Drago Druškovič - Dragec, Bogdan Mohor - Ston in Ludvik Primožič - Milan, ki so tedaj patroljirali in so se tako rešili zanesljive smrti.

(nadaljevanje v prihodnji številki)

■ DOGODKI 80. obletnica pohoda in bojev

XIV. divizija na Drameljskem

Krajevna organizacija ZZB NOB Dramlje je ob 80. obletnici pohoda in bojev XIV. divizije na Drameljskem 10. februarja pripravila proslavo na Starih Slemenih, na domačiji, kjer je bila v času pohoda XIV. divizije nameščena Bračičeva brigada in bojevala hudo bitko s sovražno vojsko, pri čemer je žal utrpela izgube v svoji sestavi. V programu so sodelovali partizanska Spominska četa Franc Rozman - Stane iz Ribnice, praporščaki, partizanski pevski zbor iz Zagrada pri Celju ter recitatorja Kajuhovih pesmi Špela Zupanc in Primož Laubič. Postavljena je bila tudi razstava o 14. diviziji, ki jo je pred tremi leti pripravila Krajevna organizacija ZZB NOB Dramlje.

Predsednik KO ZZB NOB Dramlje Janez Kukovič je v govoru na prireditvi med drugim povedal, da o velikem pogumu partizanskih borcev govori tudi zgodba, da je prvi dan delovanja divizije v Dramljah v vas Svetelka pesnik Karel Destovnik -

Špela Zupanc (na sliki) in Primož Laubič sta recitala Kajuhove pesmi.

Kajuh izkoristil čas in za domačine pripravil krajši kulturni miting. Med izvajanjem programa je prišla partizanska patrolja z opozorilom, da se približujejo nemške sile in je zato treba takoj oditi naprej. Kajuh je takrat jasno, pogumno in odločno dejal, da tega ne bodo storili, ampak bodo do konca izpeljali miting za domačine.

XIV. divizija je prišla na območje Dramelj iz smeri Štor v ponedeljek, 14. februarja 1944, okrog 6. ure zjutraj. Ob prihodu v središče kraja so najprej izgnali tri nemške učitelje ter zasedli vermanshaftske postojanko, kjer so našli samo šest mož. Zaplenili precej orožja in nekaj uniform. Ker sta se iz Šentjurja približevali dve nemški bojni enoti, se je divizija v Dramljah zadržala največ uro in pol, nato pa je prešla Svetelko ter Stražo na Gori in se po posameznih brigadah stacionirala

na območju Slemen. Partizanske inženirske skupine so pred tem ob cesti proti Dramljam podirale dreve, da so s tem vsaj malo upočasnile napredovanje sovražnih enot, ki so si pot utirale tudi s tanki. Sredi dneva je prišlo na območju Slemen do silovitih bojev, ki so trajali vse do večera, vendar sovražniku ni uspelo prebiti partizanskih obrambnih položajev.

V programu prireditve je bila dogovorjena tudi maša za padle partizane, ki bi jo daroval pater Bogdan Knavs, velik zagovornik partizanskega boja. Vendar je bila maša odpovedana zaradi boleznih patra Bogdana. Zato so se s krajšo molitvijo spomnili vseh padlih partizanov, ki so padli na tem območju. Molitev sta vodili domačinki Minka Podkubovšek in Krista Pristovnik.

Primož Laubič, foto: Tomaž Kolar

Spominska četa Franc Rozman Stane iz Ribnice

■ DOGODKI Ob 80. obletnici Kajuhove smrti

V časopisih že leta 1926!

Karli leta 1927

V zadnjih dveh letih smo o Karlu Destovniku - Kajuhu napisali že zelo veliko, izšla je zbirka osmih monografij KAJUH100, v kateri sta pesnikovo življenje in delo natančno opisana. Zato se ga tokrat spomnimo le z dogodkom iz njegovega otroštva.

V knjigi KAJUH Podobe smo konec leta 2022 zapisali, da je po pričevanjih iz let po drugi svetovni vojni Karli kot dva- ali trileten fantič padel v reko Pako, ki je tekla mimo hotela Jugoslavija, kjer so Destovniki živeli. No, skoraj čudežno smo leto dni po izidu knjige dobili opis dogodka tako rekoč iz prve roke. Izjemni kronist Šaleške doline Rok Poles je namreč med spletnim brskanjem našel kar tri članke o tem, kaj se je z dečkom takrat v resnici zgodilo. Očitno je prvi članek izšel v časopisu *Slovenec* 31. avgusta leta 1926, povzela pa sta ga še *Amerikanski Slovenec*, ki je izhajal v Čikagu (24. septembra 1926), in *Mladinski novičar* (leta 1927).

Slovenec je zapisal takole:

Čudežna rešitev

V petek je padel štiriletni sinček posestnika kina g. Destovnika v Šoštanj v strugo Pake, ki teče pod dvoriščem ho-

AMERIKANSKI SLOVENEK

Čudežna rešitev.

Padel je štiriletni sinček posestnika kina g. Destovnika v Šoštanju v strugo Pake, ki teče pod dvoriščem hotela Jugoslavija, a je srečno priplaval skozi ta temni predor in ga je pomočnik g. Haukeja rešil iz vode, ko je pral čreva. Bil je čisto brihten, samo strašno temno se mu je zdelo. Res čuden slučaj!

Članek v Amerikanskem Slovencu

tela Jugoslavija, a je srečno priplaval skozi ta temni predor in ga je pomočnik g. Haukeja rešil iz vode, ko je pral čreva. Bil je čisto brihten, samo strašno temno se mu je zdelo. Res čuden slučaj.

Amerikanski Slovenec je članek tako rekoč prepisal od Slovenca, *Mladinski novičar* pa je v skladu s svojo krščansko usmeritvijo dodal zgodbi še malo moralnega okvirja:

Čudovit slučaj – bi zapisal navaden časopisni poročevalec, dasi se nobena reč ne pripeti kar slučajno, ampak po sklepu božje previdnosti. Tam v Šoštanju je padel 27. avgusta v strugo Pake štiriletni fantiček (piše se Destovnik). Struga je izpeljana pod dvoriščem neke gostilnice. Pa kaj se je zgodilo? Voda je dečka srečno prenesla skozi temni predor. Na drugem koncu ga je pa rešil iz vode neki mesarski pomočnik. Fantič je bil takoj pri sebi, samo rekel je, da je bilo notri strašno temno. Ko bo znal moliti, naj se lepo zahvali svojemu angelu varuhu za krepko pomoč.

No, kolikor vemo, je imel Karli vsa leta iz veronauka odlične ocene, ni pa znano, ali se je kdaj zahvalil svojemu angelu varuhu. Glede na to, da je kmalu postal skojevček in komunist, bi rekli, da nasveta ni upošteval. Pa tudi do gostilničarja Haukeja, čigar mesarski pomočnik ga je rešil, kot Slovenec in antifašist ni gojil prijaznega odnosa.

Ne glede na različnost poročil pa so ti trije članki dragocen kamenček v mozaiku poznavanja Kajuhovega življenja. Zdaj poznamo natančen dan in datum, ko se je skoraj utopil – petek, 27. avgusta 1926 (star je bil torej skoraj štiri leta). Vemo pa tudi zanesljivo, da ni padel v reko Pako, ampak v njen rokav, ki je pod hotelom vodil do bližnjega mlina.

Poleg tega pa zdaj vemo tudi, da je bil v njegovem družinskem hotelu Jugoslavija kino že leta 1926 (saj Karlija v članku imenujejo kot »sinčka posestnika kina g. Destovnik«) – doslej smo začetek delovanja kina postavljali v leto 1928 ali 1929.

Kot rečeno, drobne zanimivosti ob 80. obletnici pesnikove smrti. Kruti usodi je leta 1926 ušel le za dobrih sedemnajst let ...

Vlado Vrbič

V SLIKI IN BESEDI

Ankaran:

V Ankaranu so 30. januarja proslavili 31. obletnico ustanovitve mornariške enote in rodu Slovenske vojske. V Vojašnici slovenskih pomorščakov Ankaran so navzoče pozdravili kapitan bojne ladje poveljnik Bogomir Tomažič, predstavnik redne vojske in podpredsednik ZB za vrednote NOB občine Piran Franc Krajnc. Bogomir Tomažič je v svojem nagovoru orisal dejavnost in dosežanje uspeha mornariške enote, zatem so podelili priznanja. Zlato priznanje je prejel Goran Car.

Franc Krajnc je mornariški enoti čestital za 31 let uspešnega delovanja in med drugim poudaril, da smo danes na morju močnejši, kakor smo bili v preteklosti. Spomnimo se pristanka in sprejema vojaške ladje Triglav 11 na potniškem terminalu v Kopru 21. novembra 2010, s čimer so slovenske pomorske sile postale močnejše, a ne strah vzbujajoče, saj Slovenija velja za miroljubno deželo, katere prvi cilj je obramba v primeru napada. Pri tem pa nismo sami, je poudaril, saj smo pod budnim očesom obrambnih sil Nata. Še vedno velja deklaracija, da je Slovenija pomorska država, bil pa je tudi sklep o celovitosti Piranskega zaliva, ki ga slovenski pomorščaki skrbno nadzirajo. O celovitosti Piranskega zaliva bo treba že kmalu povedati kaj več, saj si je naša ljuba sosedka Hrvaška kar sama določila sredinsko črto.

F. K., foto: Slovenski utrip

Bohinj:

Združenje borcev za vrednote NOB Krajevne organizacije Bohinj je lani konec leta izdala zemljevid obeležij NOB v Bohinju. Zemljevid je bil izdelan s pomočjo zbranega denarja občine Bohinj, Turizma Bohinj – Zavoda za pospeševanje turizma, nekaterih turističnih in gostinskih podjetij iz Bohinja, Planinskega društva Srednja vas v Bohinju, Turističnega društva Bohinj, Partizanskega doma Vodiška planina, Muzeja zgodovine Bohinj – Muzej Tomaža Godca v Bohinju, Muzeja Historia Bohinj ter Združenja borcev za vrednote NOB Radovljica.

Na zemljevidu so z zvezdicami in številkami označeni posamezni kraji po abecednem vrstnem redu naselij v Bohinju, kjer so posamezna partizanska obeležja. Zemljevid ni namenjen samo domačinom, ampak tudi turistom, obiskovalcem, planincem in pohodnikom, ki množično obiskujejo Bohinj, kakor tudi vsem tistim, ki spoštujejo zgodovino narodnoosvobodilnega boja. Zemljevid obeležij NOB v Bohinju je le del zbirke partizanskih spomenikov Slovenije in je obširno predstavljen na spletni strani Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije. Sam dostop do te zbirke je mogoč s kodo QR na zemljevidu. Prav tako je s to kodo na zemljevidu mogoč dostop tudi do spletnega članka Wikipedije o drugi svetovni vojni v Bohinju, kjer so opisani nekateri posamezni vojni dogodki na tem območju.

Zemljevid obeležij NOB v Bohinju je zainteresiranim na voljo v Turizmu Bohinj, Muzeju Tomaža Godca v Bohinjski Bistrici, Muzeju Historia v Bohinjski Bistrici, v nekaterih planinskih domovih in gostinskih lokalih na območju Bohinja.

Martin Gorišek

Brdce:

Združenje borcev za vrednote NOB Idrija - Cerklje je 27. januarja pred spomenikom na Brdcih pripravilo spominsko slovesnost ob 80. obletnici napada na udeležence partijske šole v Cerkljem. V napadu 27. januarja 1944, ki je v času vojne in tudi v poznejših letih zaznamoval dogajanje na Cerkljanskem, je 47 mladih tečajnikov partijske šole padlo pod strelji nemškega okupatorja.

Pozdravni nagovor je imel župan občine Cerklje Gašper Uršič, v imenu Združenja borcev za vrednote NOB Idrija - Cerklje pa je zbrane nagovorila zgodovinarica Milojka Magajne, ki je med drugim poudarila željo, da bi se lahko kmalu skupaj poklonili tako padlim tečajnikom kakor trinajstim domačinom in dvema duhovnikom, ki so jih partizani zaradi domnevne izdaje in izmaščevanja pobili na Lajšah nad Cerkljem.

Slavnostni govornik, zgodovinar in izredni profesor dr. Borut Kljavan, je v govoru, v katerem je osvetlil širšo politično in vojaško sliko v tistem času, poudaril, da zgodovine nikoli ne smemo soditi zgolj z našega vidika. Našega vedenja o tem, kako se je vojna razpletla, takrat namreč niso imeli, kar je zelo pomembno pri razumevanju takratnih dejanj.

Že tradicionalno so v kulturnem programu sodelovali učenci Osnovne šole Miloške Štrukelj iz Nove Gorice, ki je poimenovana po eni od ubitih tečajnic, ter Osnovne šole Cerklje. Z odlomki iz romana Nedeljke Pirjevec zaznamovana so učenci slikovito orisali tragični dogodek, prebrali pa so tudi pesem Sedemindeset Vinka Šumrade, ki je bila napisana dan po 27. januarju 1944. V poklonu padlim sta sodelovala tudi glasbenik Aleks Pavlin in ženska vokalna skupina Sorške Kresnice, slovesnost je povezoval Benjamin Jeram.

Benjamin Jeram, foto: Jože Jeram

Dovce:

Združenje borcev za vrednote NOB Komen in Branik, Veteransko društvo Komenski Kras 91, Društvo veteranov SEVER in ZVVS, Občina Komen in Mestna občina Nova Gorica so 4. februarja proslavili 80. obletnico bitke v Dovcah, ko je partizanska enota 3. bataljona Južnoprimorskega odreda na cesti med Komnom in Branikom izvedla šolsko postavljeno vojaško zasedo in uničila okupatorjevo večjo motorizirano enoto. To je bila velika vojaška zmaga nad okupatorjem z dokaj majhnim številom padlih (bilo jih je sedem).

Slavnostna govornica je bila Kaja Širok, zgodovinarica in državna sekretarka.

Na proslavi, ki so ji prisostvovali tudi garda Slovenske vojske in praporščaki pod vodstvom Milivoja Štreklja, je številne zbrane pozdravil komenski župan Erik Modic. Slavnostna govornica je bila državna sekretarka v kabinetu predsednika vlade, zgodovinarica dr. Kaja Širok, ki je poudarila, da sta obstoj Primorcev vedno pogojevala ljubezen do naše kulture in pogum za obstanek. »Zato danes pred tem spominskim obeležjem, ki priča o pogumu naših prednikov, stojimo svobodni in spoštljivi do slehernika. Na nas je, da si danes prizadevamo, da vedno zmaga kultura, da se nasilje in vojne ne zgodijo nikoli več, da ostanemo spoštljivi in gojimo prijateljstvo. Da s ponosom ohranjamo našo dediščino in nosimo sporočilo vrednot protifašizma in miru,« je še poudarila Širokova. Ob tej priložnosti je izšla tudi knjižica Boj v Dovcah, v katero so na podlagi ohranjenega zgodovinskega gradiva in pričevanj udeležencev bitke 2. februarja 1944 zgodovinske zapise prispevali Damijan Guštin, dr. Ljubica Jelušič in člani družine Rože (Srečko, Aneja in Anja Rože). Delegacije borcev so položile cvetje k spomeniku NOB.

Komenska borčevska organizacija je ob deseti obletnici delovanja razvila svoj prapor.

Kulturni program so oblikovali: gledališki igralec Andrej Zalesjak, ki je tudi povezoval prireditev, recitatorja Darko Nikolovski in Franc Koščak, učenci komenske osnovne šole, Pihalni orkester Komen in Moški pevski zbor Skala Gabrje - Savodnje pod vodstvom Aljoše Saksida. Komenska borčevska organizacija, za katero je desetletnica delovanja in jo vse od začetka vodi predsednik Damjan Grmek, je ob tej priložnosti razvila svoj prapor.

Olga Knez

Jesenice, Velo polje:

Tako kot že vrsto let smo 27. januarja 2024 člani ZB za vrednote NOB Jesenice sodelovali na igmanskem maršu. V ponos nam je, da lahko sežemo v roke tovarišu Albinu Piberniku, našemu rojaku, ki nikoli ne pozabi povedati,

da se je rodil v železarskih Jesenicah pod Karavankami. Njegova življenjska energija, srčnost, tovarištvo so tista popotnica, ki jo pohodniki vsako leto ob vrtnitvi prinesemo z Velikega polja na Igmanu v okolje, kjer smo doma.

S. B.

Škofja Loka:

Občina Škofja Loka in Združenje borcev za vrednote NOB Škofja Loka sta 9. februarja pri spomeniku za Kamnitnikom pripravila spominsko slovesnost. Pred 80 leti so nemški okupatorji na tem kraju ustrelili 50 talcev. Slavnostni

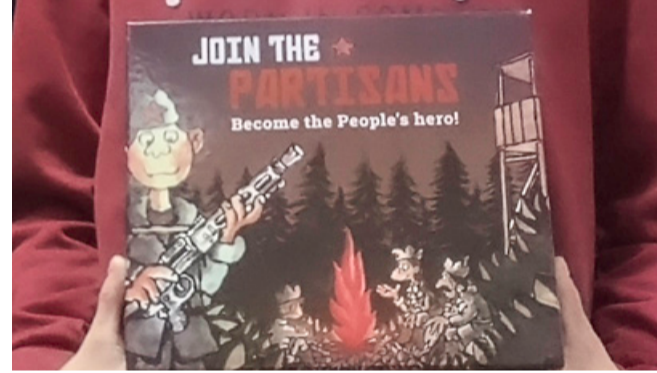

govornik je bil predsednik Zveze policijskih veteranskih društev Sever Tomaž Čas. Na slovesnosti so poleg praporščakov sodelovali še Mestna godba Škofja Loka, glasbenika Anton Habjan in Jernej Jemc, recitator Bojan Trampuš, povezovalka pa je bila Monika Tavčar.

Srečo Rovšek

Ljubljana:

Mladi za vrednote narodnoosvobodilnega boja Slovenije (MNOB) so 25. januarja v prostorih ljubljanske četrtne skupnosti Posavje izvedli večer družabnih iger. Z namenom skupnega druženja in bogatenja znanja o narodnoosvobodilnem boju so se odločili za igranje namizne igre Postani partizan,

ki sodelujoče zanimivo in poučno popelje skozi štiri leta osvobodilne vojne na Slovenskem. Igralci poleg poti skozi resnične zgodovinske dogodke dogovarjajo tudi na vprašanja iz partizanske šole.

Žiga Novak, foto: MNOB

Lokve, Kanižarica:

Pri spomeniku na Lokvah pri Črnomlju, kjer je v tragični nesreči 7. novembra 1944 s odborci umrl slovenski španski borec, partizanski general in narodni heroj Franc Rozman - Stane, smo v organizaciji ZB Črnomelj 7. novembra lani pripravili tradicionalno spominsko slovesnost ob 79. obletnici njegove smrti. Slavnostna govornica je bila podpredsednica Zveze združenj borcev NOB Slovenije Andreja Katič, ki je med drugim poudarila: »Ne bomo dopustili laži, bledenja in sprenevanja o naši zgodovini, še naprej se bomo spominjali dogodkov, ko se je večinsko prebivalstvo v boju proti nacizmu in fašizmu na naših tleh postavilo na pravo stran.«

V spomin na tragični dogodek so številni predstavniki združenj borcev, strank in ustanov k spomeniku položili cvetje. Spominsko slovesnost sta prisostvovali tudi častna straža Slovenske vojske in Spominska partizanska enota KZD Franc Rozman - Stane, prav tako tudi praporščaki ZB in člani veteranskih združenj.

V nekdanji bolnišnici v Kanižarici je umrl Franc Rozman - Stane.

Člani Združenja borcev za vrednote NOB Črnomelj in novoustanovljene Spominske partizanske enote Franc Rozman - Stane smo se spominu na tragično umrlega narodnega heroja poklonili tudi pri spominskem obeležju na stavbi v Kanižarici, kjer je v letih 1944 in 1945 delovala partizanska civilna bolnišnica, v kateri je umrl komandant Stane.

Glede na veliko število udeležencev slovesnosti, ki so prišli z vseh koncev naše domovine, lahko trdimo, da komandant Stane še vedno živi v naših srcih.

Marjan Kastelic

Novo mesto:

Združenje borcev za ohranjanje vrednot NOB Novo mesto je na pobudo članov iz krajevne organizacije Mestne njive - Ločna - Mačkovec 22. januarja pripravilo spominsko proslavo v spomin na učiteljico Katjo Rupena - Zori, ki se je na ta dan rodila v Mirni Peči in padla kot partizanka 27. fe-

JUBILEJI

103 leta
Viktorja Kirna - Janošika

Člani in privrženci ZB NOB Vrhnika smo 4. februarja v Domu za ostarele Črni Vrh nad Idrijo obiskali partizana Viktorja Kirna s partizanskim imenom Janošik, komisarja legendarne Prešernove brigade, častnega občana Borovnice, in mu čestitali ob njegovem 103. rojstnem dnevu. Krajšo slovesnost v skupnih prostorih DOS Črni Vrh smo pripravili skupaj z Viktorjevimi družinskimi člani, predvsem hčerjo Vasilijo. Da je srečanje potekalo v partizanskem duhu, je poskrbel pevski zbor Društva upokojencev Bertoki, ki je v Viktorjevo čast zapel šest partizanskih pesmi, med njimi Vstala Primorska in tudi že ponarodelo Slakovo V dolini tih.

Viktor je kljub poznim letom še dokaj čil in zdrav in se je pevskega zboru pridružil pri petju. Na koncu pa je na kratko opisal svojo življenjsko pot od vajenca do zidarja, do člana Sokolov v Borovnici in na koncu s ponosom tudi trenutke, ko si je na ramo ponosno poveznil češko zbrojevko in odšel v partizane. Zapel nam je tudi že skoraj pozabljeno pesem takratnih Sokolov:

*Mi smo vojaki, korenjaki,
kako nas gledajo ljudje!
Pa pravijo: To so junaki,
ki se nikogar ne boje.
Velike delamo korake,
pred nami boben ropota;
papirnate so naše čake
in puške naše iz lesa.
Ko mi vihtimo bridke meče,
ni smrti ne krvavih ran;
Če teče kri, iz nosa teče,
kako je lep vojaški stan!
Ko bomo pa kedaj dorasli,
železo bo, kar zdaj je les;
ko bodo drugi krave pasli,
vojaki bomo mi zares!*

In res se je Viktor kmalu odločil za pot med slovenske partizane. Svoje obujanje spominov je končal z že kar legendarnimi besedami: **Bil sem ponosen na svoja dejanja med drugo vojno in hkrati vesel, da sem bil v družbi z rodoljubnimi ljudmi.** In še tole: **NIKOLI VEČ VOJNE!**

Na koncu smo Viktorju obljubili, da če ne prej, se spet srečamo ob njegovi 104-letnici.

Združjenje borcev za vrednote NOB Vrhnika

100 let
Janeza Burje - Tomažka

Janez Burja - Tomažek se je rodil 17. decembra 1923 v Kamniku. Bil je borec v narodnoosvobodilnem boju od 9. avgusta 1941 do 15. maja 1945. Med drugim je bil soborec Franca Severja - Frante. Bojeval se je na Kostavski planini in bil tam tudi ranjen.

Po končani vojni je odšel v JLA in nato na letalsko akademijo. Kot pilot je zelo hitro napredoval do polkovnika vojnega letalstva JLA. Svoje znanje v letalstvu je prenašal na številne mlade pilote. Nadaljevanje njegove letalske dejavnosti je preprečila nesreča. Med vojaškimi vajami se je ponesrečil, ko se mu med padanjem ni odprlo padalo, pomožno pa prepoznalo. Poškodoval si je hrbtnico. Ker ni bil več zmožen pilotirati, je zapustil JLA in se umaknil v svoj svet.

Ob podelitvi priznanja ob 75. obletnici Osvoboditve ZZB NOB Slovenije in na njegov jubilej, natanko 80 let od odhoda v partizane, sta mu priznanje izročila takratni predsednik Pokrajinskega odbora ZB NOB osrednje Slovenije Jože Kosmač in takratni predsednik ZB NOB Kamnika Dušan Božičnik. Ob stoletnici tovariša Burje smo predstavniki ZB NOB Kamnika obiskali slavljenca na njegovem domu. Pričakal nas je stoje in nas živahno pozdravil. Po izročitvi voščila smo z njim poklepetali o njegovem življenju in počutju. Malo mu sicer ponagajata sluh in leva noga, sicer pa je za svoja leta še vedno krepak.

Za svoje delo je dobil razna priznanja in odlikovanja, med drugim partizansko spomenico 1941, medaljo za hrabrost in mnogo drugih, ki krasijo njegovo sobo.

Dušan Božičnik

100 let
Jožice Jerman - Šest

16. januarja je stoti rojstni dan praznovala Jožica Jerman - Šest, partizanka, borka naše slavne Cankarjeve brigade (ena od treh še živečih), ustanovljene septembra leta 1942. Ob tej priložnosti smo jubilejanko, ki živi v Domu starejših Bežigrad v Ljubljani, obiskali člani skupnosti borcev Cankarjeve brigade in skupaj obudili spomine na njeno dolgo življenjsko pot in partizanska leta. V kratkem nagovoru ji je predsednik skupnosti borcev Cankarjeve brigade, tovariš Dušan Hren, čestital ob jubileju ter ji zaželel še mnogo toplih in lepih dni življenja. Med dogodki v njenem dolgem življenju smo se spomnili predvsem na njena partizanska leta, ko jo je pri 18 letih doletelo

največje zlo 20. stoletja: vojna z nacifašizmom, ki je slovenskemu narodu napovedal uničenje. Toda velika večina mladit, med katerimi je bila tudi Jožica, in starih domoljubov se je odzvala klicu za bran domovine. Jožica je vstopila v vrste novoustanovljene 5. SNOUB Ivan Cankar, s katero je po 1300 dneh partizanskega bojevanja kot 21-letna zmagovalka vkorakala v svobodno Ljubljano. Toda zanjo je bil konec vojne šele 15. maja 1945, ko so cankarjevci bili bitke in umirali za dokončno osvoboditev, saj so se na Štajerskem odigravala še zadnja dejanja velike osvobodilne vojne, pa čeprav je zmaga nad fašizmom bila podpisana že 9. maja 1945.

Še ena od zmag, mogoče še najodmevnejša in najodgovornejša, pa se je zgodila pred mnogimi leti, ko je spet šlo za življenje ali smrt. Šlo je za življenje hčere Nevenke, ko ji je bilo treba donirati ledvico. Edini možni darovalec je bila mati. Kot partizanka je med vojno velikokrat videla in doživela, kaj pomeni pomoč v položaju, ko gre za biti oziroma ne biti. Brez pomislekov o možnih posledicah se je takoj odločila za presaditev in hčeri rešila življenje, da je potem živela še mnogo let. Vse do pred kratkim, dokler ji je zdravje dopuščalo, se je Jožica udeleževala vseh spominskih srečanj in druženj s tovariši in soborci slavne Cankarjeve brigade po vseh krajih, ki jih slavimo mi, ki nadaljujemo pot naše slavne brigade. Naša Jožica kljub eni ledvici še naprej živi v krogu svojih najbližjih in najdražjih. Še vedno je kljub stotim letom živahna, zgovorna in dobre volje. Še mnogo let ji želijo njeni cankarjevci.

Boris Hren

99 let
Anteja Sičiča

18. decembra lani sva s tovarišico Dragico Koren imela čast obiskati tovariša Antona Sičiča - Anteja, člana naše krajevne organizacije ZB Slavko Šlander. V starosti 99 let je tovariš Ante lani utrpel kap, kar žal vpliva na njegovo izgovarjavo in povzroča druge tegobe, vendar kljub vsemu ohranja vendar duh z obilo humorja in izredno bistro misel. S tovarišico Dragico naju je zelo razveselilo, ko se je v Antejju prikazala prava partizanska korenina, ki nikoli ne obupa in si zasluži vse spoštovanje.

Pri sedemnajstih letih je v rodnem Šibeniku izkusil teror italijanskih fašistov ter bil priča preganjanju, mučenju in pobojem, ki so jih izvajali nad domačim prebivalstvom. Junija 1942 je vstopil med partizane in postal borec slavne 2. dalmatinske brigade, ki je naslednja leta vojne naganjala strah v kosti ustašem, četnikom, domobrancem, fašistom in drugim nacističnim izrodikom. Druga dalmatinska brigada je sodelovala v bitkah na Sutjeski in Neretvi, osvobodila Dubrovnik ter konec vojne zmagoslavno končala z vkorakanjem v Trst. V bojih je bil tovariš Ante večkrat ranjen in celo razglašen za mrtvega, okusil je bližino smrti kot le malokdo. Tragedijo in žalost vojne vihre, ki jo je prestal, ponazarja njegova partizanska tovarišica Dakič, ki mu je ranjenemu rešila življenje, v bojih zatem pa sama težko ranjena umrla na njegovih rokah. Kot primer naj navedem nekaj dogodkov, ki jih je opisal: fašisti so ga ujeli, mučili in mislili, da so ga ubili, nato pa vrgli med mrtve, vendar je preživel in se rešil iz gomile pobitih fašistov, ki so ga obkrožale; med boji mu je krogla ostrostrelca prebila partizansko kapo, a za las zgrešila glavo; večkrat je bil ranjen v različne dele telesa; bil je udeleženec bitke na Neretvi. Po koncu vojne so ga partizani kot izkušnega vojaka želeli poslati na vojaško akademijo v Beog-

rad. Na razgovoru je komandirju, ki ga je nagovarjal za ofircirsko šolo, pokazal skozi okno porušene stavbe in mu dejal: »Kdo bo obnovil našo porušeno domovino, če bomo vsi v vojski?« Tako je zavrnil vojaško kariero. Delal je v mariborskemu gradbenemu podjetju Konstruktor, kjer je kot delavec in nato delovodja dočkal upokojeitev. Veliko let je za konjiček z izredno umetniško žilico predvsem iz papirja izdeloval makete in skulpture.

V imenu krajevne organizacije ZZB Slavko Šlander sva njemu in njegovi življenjski družici Emi, ki vzorno skrbi zanj v teh težkih trenutkih, zaželela vse najboljše v novem letu in obljubila obisk v letošnjem letu.

Gorazd Stopinšek

99 let
Ivana Zakeršnika

Ob visokem osebnem jubileju smo 30. januarja obiskali našega člana, tovariša Ivana Zakeršnika - partizana, obveščevalca Lackovega odreda, s partizanskim imenom Bogo. Tovariš Ivan se pri svojih 99 letih počuti dobro in je še vedno pripravljen na pogovore o težkih časih. Svoje spomine je delil v dokumentarnem filmu Znova na severni meji, Lackov odred 1944-1945, posnet v založbi Koroškega pokrajinskega muzeja leta 2016. Globok poklon partizanu in tovarišu!

ZB NOB Radlje ob Dravi

JESEN V GORAH

*Drobne deževne kaplje,
Pod njimi rjaste praproti krhko zvone.
V okopih smo. Naše oči strme
brez misli v razjedene kraške škraplje.*

*Jesen v gorah.
Mi zakopani med kupi otrple zemlje
Tiščimo v žepih od mraza nabrekle roke.
Na naše lase je padla slana kot prah.*

*Mrzlo sije večer. Naše želje so vstale na pot
kot žerjavi, ki v zrak so vrešče zarezali klin.
V dolini zvoni. Iz visokih lin
brne tihi glasovi do tod.*

*Tam doli je kruh, je tobak
in topla domačnost slammatih koč...
Nas pa objela bo mrzla, brezmesecna noč,
Ko krenil od tod bo v pohod naš korak.*

Ivan Minatti
(oktobra 1944 na Lokvah v Trnovskem gozdu)

MOTO »MRTVI BATALJON«

*Ko pade večer in veter v vejah ihti,
tedaj se mrtvi bataljon okrog
Kepe zbudi.
Junaki prihajajo, taborni ogenj prižgo,
v rožnatem sijju gori večerno nebo.*

Miha Klinar
(1944 na Koroškem)

IMELI SMO LJUDI

Ivan Božič

Poslovali smo se od našega dragega tovariša, nekdanjega partizana Ivana Božiča iz Bertokov pri Koprju. Ivan Božič se je rodil 13. junija 1930 na Gori nad Ajdovščino kot nezakonski sin materi Štefaniji Božič in očetu Janezu Vidmarju. Oče Janez je že pred sinovim rojstvom moral pobegniti v takratno Jugoslavijo, saj so ga iskale fašistične oblasti. Življenje je bilo v tistih krajih zelo težko, še posebej za nezakonske otroke. Ivan je z osmimi leti bos odšel služiti kot pastir k bogatemu kmetu. Prvo plačilo so bili ponošeni čevlji. Leta 1943, po kapitulaciji Italije, je odšel za hlapca k drugemu, premožnejšemu kmetu v bližnjem vas. Ta gospodar je bil za tiste čase zelo napreden in je podpiral narodnoosvobodilni boj. Kmalu je v svojo ilegalno dejavnost vključil tudi Ivana, ki je prenašal pošto in druge podatke ter prevažal različno blago za potrebe partizanskih enot.

Konec leta 1944 je bilo prevozov že toliko, da se je Ivan skupaj z gospodarjem konjsko vprego priključil znani goriški ali XXX. diviziji NOVJ. S to vprego in polnim vozom živil je kmalu tudi doživel svoj bojni krst, ko so jih blizu Otlice, na cesti od Cola proti Predmeji, napadli Nemci. Ob tem so ubili tudi tovarišico, ki je sedela poleg njega na vozu, in enega njegovega konja. Komandant je ukazal, da je treba živali izpustiti, vozove pa preobrniti. Ivan pa tega konja, ki mu je še ostal, ni kar zapodil proč, ampak ga je sam odpeljal in skril v goščo ter se proti jutru sam vrnil v enoto. Preživel je tudi njegov konj, ki se je šele čez pol leta kar sam vrnil v domači hlev.

Po končani vojni so ga takratne oblasti najprej poslale v Idrjo na dokončanje osnovne šole, nato pa še v Ljubljano na poklicno izobraževanje. V takratno narodno zaščitno, poznejšo ljudsko milico, je vstopil leta 1949 in v njej ostal do upokojitve leta 1978. Prvo službo je imel na Koroškem. Na Primorsko se je vrnil, in sicer najprej na Kozino, šele po priključitvi Primorske leta 1955. Tam je spoznal svojo bodočo ženo, nato se je čez pet let, že z družinico, preselil v Bertoke.

Pokojni Ivan Božič se je takoj vključil v borbensko organizacijo in kot najmlajši član postal eden najboljših delavcev. Sodeloval pri vseh njenih dejavnostih, zlasti pri ohranjanju vrednot narodnoosvobodilnega boja. Bil je med prvimi, ki so si prizadevali, da Bertoki praznujejo svoj krajevni praznik v spomin na nemško požigalsko ofenzivo 2. oktobra 1943. Skrbel je za vzdrževanje spominskega parka in vsakoletne prireditve ob dnevu borca. Bil je tudi dober pevec in član bertoškega pevskega zbora, ki je tudi po njegovi zaslugi ohranjal partizansko pesem in z njo nastopal na številnih prireditvah.

Krajevna organizacija ZB Bertoki

SVOBODNA
B E S E D A

www.svobodnabeseda.si

Janez Šilc

12. februarja smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od tovariša Janeza Šilca, dolgoletnega predsednika Krajevne organizacije ZB za vrednote NOB Boris Kidrič Ljubljana Bežigrad.

Ko sva se 1. februarja pogovarjala po telefonu, nisem slutil, da je to najin zadnji pogovor. Nisva se poznala prav dolgo, le nekaj zadnjih let. Ne vem, kako je najino sodelovanje doživljal on, sam pa sem tovarštvo takoj obogatil s prijateljstvom. V tem kratkem času sem se od njega ogromno naučil. S svojo neverjetno mirnostjo nas je vodil in prav po njegovi zaslugi smo bili med uspešnejšimi krajevnimi organizacijami Zveze borcev za vrednote NOB. Njegova predanost našim idealom je bila neomajna in nalezljiva. Velikokrat sem razmišljal, ali naj še vztrajam pri svojem delovanju, toda vsakokrat ko sem bil v stiku z njim, sem spet vedel, da je vredno tako ravnati.

Rodil se je 18. decembra 1931 v Žerovnici na Notranjskem. V družini je bilo šest otrok, bil je najmlajši. Med vojno je končal osnovno šolo v Grahovem. Za čas narodnoosvobodilnega boja je bil doma in je z drugimi brati in sestrami dejavno sodeloval z Osvobodilno fronto. Partizanom in terenskim aktivistom so prenašali obvestila, obleko in hrano. Ker so bili izdani zaradi sodelovanja s partizani, je bila družina izseljena v Grahovo. Po razpadu Italije so se vrnil na opustošeno domačijo. V letu 1944 je bil pri njih doma tudi štab Notranjskega odreda, pod domačo žago je bilo skrivno partizansko skladišče orožja in streliva.

Nižo gimnazijo je Janez Šilc obiskoval in končal v Starem trgu pri Ložu. Po osvoboditvi in med šolanjem v srednji šoli se je udeležil dveh mladinskih delovnih brigad, obakrat je bil za požrtvovalno delo razglašen za udarnika. Obvezno vojaško službo v JLA je odslužil v letih 1951 in 1952 v Požarevcu, v šoli rezervnih oficirjev za veziste. Med študijem in poklicno se je neutrudno ukvarjal z mladimi, bodisi kot predavatelj in organizator na različnih izobraževalnih ravneh bodisi na področju prostega časa in organiziranja počitnic. Od leta 1960 je bil dejaven član organizacije Zveze borcev. Med drugim je opravljal pomembne borbenske funkcije v mestu Ljubljana. Janez Šilc je bil nosilec različnih priznanj ZB NOB, nazadnje posebnega priznanja ob 70-letnici ZB NOB Slovenije. Bil je tudi podpredsednik ZB za vrednote NOB Ljubljana Bežigrad. Dejaven in predan idealom je kljub načetemu zdravju ostal kot predsednik Krajevne organizacije ZB za vrednote NOB Boris Kidrič Ljubljana Bežigrad vse do konca svoje življenjske poti 5. februarja letos.

Mitja Zupan

Alojz Herman

Alojz Herman se je rodil leta 1921 v revni družini v Zalogu pri Ljubljani. Mladenič je spoznaval, kako nepravičen je svet in kako krute stvari so se dogajale pred drugo svetovno vojno. Bil je član Sokolov. Sep-

tembra 1941 je odšel v partizane. Bojeval se je v Tomšičevi brigadi, Prešernovi brigadi, 9. korpusu, zaščitnem bataljonu in 31. diviziji. V KO ZB za vrednote NOB Dolomitski odred v Dravljah je bil do konca življenja dejaven. 30. decembra lani smo se od Alojza poslovili.

Člani KO za vrednote NOB Dolomitski odred, kjer je mnogo let sodeloval, smo ponosni nanj. Ko je vstopil

v našo sejno sobo in spregovoril, je bilo, kot bi posijalo sonce. Na naših srečanjih je pripovedoval o življenju pred vojno, med narodnoosvobodilnim bojem in po njem. Iz tega pripovedovanja smo spoznali, da ni prenesel krivic, ki so se mu dogajale. Bili je zelo stvaren, umirjen in razumen. V pogovorih in druženju je bilo čutiti njegovo toplino, pa tudi nekaj, česar se z besedami ne da opisati. Občudovali smo njegov optimizem, pokončno držo in samodisciplino. Pravzaprav je bil naš vzor poštenosti, delavnosti, solidarnosti in strpnosti.

Po kapi in vrnitvi iz bolnišnice nam je napisal pismo in sporočil, da je že doma. Njegovo pismo smo prebrali na decembrskem srečanju članov. V mislih smo mu zaželeli dobro okrevanje. To pismo bo v arhivu shranjeno na posebnem mestu.

Štefanija Ljubišč

Jože Gašperšič

Umrl je še zadnji kroparski partizan, Jože Gašperšič (13. marec 1928–8. januar 2024). Še ne 17-leten je bil januarja 1944 mobiliziran v partizane, v Gradnikovo brigado, s katero se je zadnje mesece vojne zadrževal na območju Cerknega in Primorske. Sprva ni bil oborožen, nato pa je nosil podnožje mitraljeza.

Prva povojna leta je bil atletskega trener v več krajih. Po poklicu je bil inženir organizacije dela. 24. septembra 1945 je bil eden izmed 12 soprodpisnikov pri ustanovitvi Elana; predlog za ime Elan je dal njegov oče Jože. Nato se je zaposlil v tovarni Plamen v Kropi. Zatem je delal v Tomosu in Cimosu (vodja kooperacij), v Murki Lesce (vodja projekta trgovskega centra). Vseskozi je deloval v športu. Čeprav je živel na Bledu, je bil ves čas povezan s svojim rodnim krajem, Kropo: bil je pobudnik in soorganizator kovaških kolonij v času tako imenovanega kovaškega šmarna, kot filmski snemlec je pol stoletja beležil etnološke, kulturne in športne dogodke v Kropi: koledvo, tekmovanje v stari smučarski opremi, imenovano Ta leseni, pritrkovanje v zvoniku, kovanje v vigenjcu Vice, film o farni cerkvi in kapelici ... Svojo obsežno zbirko fotografij, filmov in drugega gradiva je podaril Kovaškemu muzeju Kropa. Skratka, bil je zavzet za delo v službi, po duši humanist, družaben in spoštljiv človek ter dober družinski oče. Za njim ostaja velika praznina. Mira Hladnik

DOGODKI Geopedijin zemljevid

8000 partizanskih spomenikov

Ob okrogli številki 8000 partizanskih spomenikov, ki smo jo dosegli 9. februarja na Geopedijinem zemljevidu (vsak spomenik je ena rdeča zvezdica), zapisujem nekaj osnovnih podatkov. Pri projektu od leta 2013 dalje sodeluje skupina zanesenjaških prostovoljcev. V Svobodni besedi imamo zadnji dve leti svojo rubriko, kjer predstavljamo posamezne spomenike, skupine spomenikov ali ljudi in dogodke, ki so jim spomeniki posvečeni. Pod največ člankov se je podpisal Stane Gradnik. Vsako leto pridobimo kakega novega pridnega in zanesljivega sodelavca. Lani sta bila to Zdenka Primožič in Roman Zupanec. Organizirali smo dve delavnici in družabno srečanje popisovalcev, uvrstili smo se v register slovenskih in evropskih projektov občanske znanosti, navezovali smo stike z območnimi organizacijami Zveze borcev, z Društvom izgnancev, taboriščnimi odbori, Društvom ukradenih otrok, Društvom TIGR, z italijanskimi in hrvaškimi sorodnimi organizacijami (za povezovanje skrbi Daniel Divjak) ter s portalom Znaci.org. Na Wikiverzi vzdržujemo obsežne servise in pogovorne strani projekta.

Na spletni strani smo postavili desetine naslovov partizanske literature in celotnih digitaliziranih knjig, pomagali pri snovanju in izdaji lokalnih publikacij, zemljevidov, informacijskih tabel in spletnih strani s partizanskimi spomeniki ter pri raziskovanju identitete padlih. Projekt smo predstavili na mednarodnem simpoziju Retrofest in ga omenjali na proslavah. Zbirka je odlično izhodišče za gesla o NOB na Wikipediji (Spopad na Lipniški planini,

Spopad na Mošenjski planini, Viktor Galičič itd.) in za bazo partizanskih spomenikov v Wikimedijini fotografski Zbirki (Category:Monuments to the Slovene Partisans by municipality). Miloš Kermavnar je zaslužen za sprotno čiščenje in enotenje zbirke. Za spomenike, ki spadajo kam drugam (iz prve svetovne vojne, domobranske, osamosvojitvene ...), smo odprli ločene spomeniške sloje, svojega so dobili tudi hrvaški partizanski spomeniki – na Geopediji so označeni z drugačnimi simboli. Končno smo oblikovali seznam priznanj, ki jih bo 42 najprizadenejšim sodelavcem podelila Zveza borcev.

Pred desetletjem smo bili deležni pomislekov, zakaj vse to počnemo, ko pa so spomeniki že opisani v Registru kulturne dediščine. Izkazalo se je, da je spomenikov trikrat več, kot jih pozna državni register, in da njihovo evidentiranje povečuje zanimanje in skrb zanje.

V prihodnje se bo število partizanskih spomenikov na zemljevidu še povečevalo, zlasti z družinskimi nagrobniki in obeležji v tujini, vendar počasneje kakor doslej, saj je glavna težava v zbirki. Moči popisovalcev se bodo usmerile k tistim obeležjem, ki še niso bila obiskana in so na zemljevidu označena z modro zvezdico, ter v dopolnjevanje zapisov z boljimi posnetki, z besedilom na obeležju, kjer še manjka, z literaturo o uspomeničnih ljudeh in dogodkih, s spremembami, ki doletijo spomenike (prestavitev, vandaliziranje, obnova) ter v sezname skupin obeležij. Srečno naprej.

Miran Hladnik

• Slovensko planinsko društvo Celovec
• Slovensko prosvetno društvo Rož
• Slovenska športna zveza

46. Zimski pohod
Winterwanderung

Arihova pec

Start: 9.00
12.00

3.3.2024

Šentjacob v Rožu/St. Jakob i. R. • Čemernica/Tschernitzten

UNIBER
LAGERHAUS
Bl kompetent partner
Viel kompetenter partner

POSOSJILNICA
BANK

SPZ

ZVEZA KOROŠKIH PARTIZANOV
TE REPUBLIKI KOROŠKIH PARTIZANOV
VERBAND DER KÄRNTNER PARTISANEN
UND FREIWILLIGER ANTI-FASCHISTISCHER BUNDES

MONOGRAFIJA **Kulturni dom v Gorici**

Vlaki za koncentracijska taborišča

V okviru letošnjega dneva spomina in tradicionalnih srečanj z avtorji, ki jih redno prireja Kulturni dom v Gorici (Ulica Brass 20 – Italija), je bila 31. januarja predstavitev prevoda v slovenščino monografije priznanega furlanskega zgodovinarja **Luciana Patata** iz Krmina *Vlaki za koncentracijska taborišča – Deportacije iz goriškega zapora (1943–1945)*. Delo sta s skupnimi močmi prevedla publicist **Igor Tuta** iz Trsta in diplomirana sociologinja prof. **Pia Lešnik** iz Ljubljane. Pri izdaji slovenskega prevoda so sodelovali tudi goriška novinarja **Marko Marinčič** in **Andrea Bellavite**, oblikovalec **Silvan Bevčar**, slavist **Zoltan Jan** ter kulturna zadruga Maja iz Gorice.

»Kulturni dom v Gorici si je dejavno in premišljeno prizadeval, da se v slovenščino prevede in izda strokovno-znanstvena monografija *I treni per i lager - La deportazione dal carcere di Gorizia 1943-1945 (Vlaki za taborišča – Deportacije iz goriškega zapora 1943–1945)*. Knjiga je izšla leta 2022 v italijanščini po zaslugi nadvse prizadevnega zgodovinarja Luciana Patata iz Krmina. Govori o deportacijah na tisoče ljudi v nemška taborišča. Med njimi je bilo največ Slovencev iz krajev takratne goriške pokrajine (današnje zamejstvo in severnoprimska regija). Med njimi so bile tudi ženske in mladoletniki, ki niso bili vključeni v vojaške formacije in jih niso zajeli med oboroženimi spopadi,« je med drugim povedal predsednik Kulturnega doma **Igor Komel**.

Monografija podrobno obravnava deportacije zapornikov iz goriškega zapora v Nemčijo v dvajsetih mesecih nemške okupacije mesta (september 1943–april 1945). V tistem času so Nemci aretirali in zaprli nad 7000 ljudi, med katerimi so jih okrog 3085 deportirali v Nemčijo: 1900 so jih poslali v koncentracijska taborišča, 1200 na prisilno delo; med njimi je bilo tudi 27 članov goriške judovske skupnosti, prevladovali pa so Slovenci. Večina deportirancev je prihajala iz

slovenskih občin iz vseh današnjih »zamejskih« krajev (od Benečije, Števerjana, Gorice, Sovodenj, Dobreč do Nabrežine in Trsta) kot tudi s celotnega severnoprimskega območja od Bovca do goriškega Krasa, torej iz krajev, ki so takrat bili del goriške pokrajine.

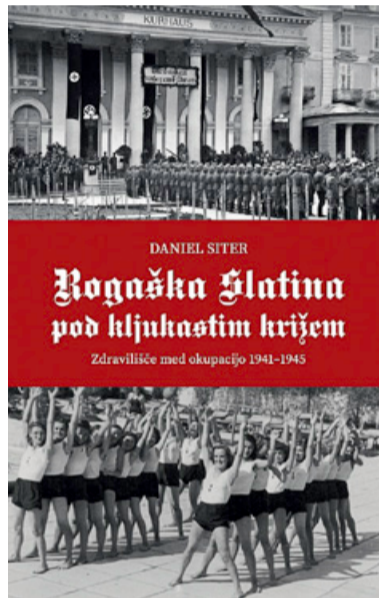
Monografija prinaša tudi mesečna poročila o glavnih policijskih operacijah in obdela tragično zgodbo vlakovnih kompozicij za Nemčijo. Opiše streljanje obsojencev, talcev in partizanov za obzidjem Goriškega gradu in na drugih krajih v mestu. V dodatku so v knjigi nanizani biografski podatki 3085 internirancev (osebni podatki, dan aretacije in deportacije, ciljno koncentracijsko taborišče, premetitve, datum smrti ali vrnitve domov).

Monografijo je natisnila tiskarna Budin iz Gorice, za administrativne obveznosti pa je poskrbela kulturna zadruga Maja iz Gorice. Srečanje so skupaj pripravili Kulturni dom v Gorici, inštitut IFSML iz Vidma, goriška sekcija ANPI-VZPI, društvo TIGR in kulturna zadruga Maja iz Gorice (projekt »Čedermaci današnjega časa»). Pokroviteljstvo nad dogodkom so prevzeli dežela Furlanija - Julijska krajina, Društvo TIGR Primorske in Slovenska kulturno-gospodarska zveza ter občini Gorica in Nova Gorica (EPK 2025). **S. B.**

MONOGRAFIJA **Rogaška Slatina pod kljukastim križem**

Zdravilišče med okupacijo 1941–1945

Raziskovalec, asistent in doktorand na Almi Mater Europaea – Fakulteti za humanistični študij (AMEU – ISH) in v Mednarodnem raziskovalnem centru druge svetovne vojne Maribor Daniel Siter je leta 2021 pri fakultetni založbi AMEU ISH izdal prvo znanstveno monografijo o štiriletni nacistični okupaciji zdraviliške občine Rogaška Slatina ter represivnem in uničujočem delovanju lokalne okupatorjeve oblasti. Izdaja se je simbolno ujela s jubilejno 80. obletnico vdora Hitlerjeve vojske v Rogaško Slatino in zasedbo kraja. Marca lani je avtor pri isti založbi zaradi velikega javnega zanimanja in po razprodani prvi izdaji in

Naslovnica znanstvene monografije

ponatisu izdal še drugo, dopolnjeno in spremenjeno ter razširjeno izdajo.

V slovenskem zgodovinoisju je pionirsko znanstveno delo ter najpomembnejša in najobsežnejša temeljna referenčna literatura o nacistični zasedbi Rogoške Slatine. Zajema ogromen nabor doslej še nepoznanih in nepredstavljenih tematskih plati, poglavij, vidikov in daljnosežnih (tudi povojnih) posledic.

Najtemnejše poglavje v večstoltni zgodovini zdravilišča Rogoška

Slatina avtor prikaže s celostno, sistematično, poglobljeno, temeljito in vsebinsko zaokroženo zgodovinoisno analizo turbulentnega časa okupacije Hitlerjevega najjužnejšega zdraviliškega mesta z lego ob južni meji »tisočletnega« tretjega rajha. Nekdanje banovinsko zdravilišče v Kraljevini Jugoslaviji, v letih 1941–1945 okupacijska občina Rogaška Slatina pod županskim vodstvom folksdojčerskega zločinca Herberta Migliča, je imelo v primerjavi z drugimi okupiranimi kraji na Spodnjem Štajerskem posebno zgodbo s pomembnim razlikovanjem. Kljub mikrozgodovinskemu značaju raziskava in knjiga močno presega lokalne okvire. Pomen proučevanega prostora je bil veliko širši in pogostoma celo ključen za delovanje Spodnje Štajerske, kjer je zdravilišče kot pomembna obmejna postojanka tretjega rajha pridobilo izrazito varovalno vlogo. O tem pričajo vojni prilagojeni zdraviliški turizem, steklarška dejavnost, nastanitvene zmogljivosti, tabor za nemške otroke z bombno ogroženih ali uničenih urbanih območij, vadbeno taborišče Hitlerjeve mladine za predvojaško usposabljanje in nacistično svetovnonazorsko indoktrinacijo otrok in mladine, kazensko delovno taborišče, poveljniška grupna šola za vojaškopolitično usposabljanje in izobraževanje vodstvenega kadra Wehrmannschafta, lega ob nemško-hrvaški državni meji, sedeži raznarodovalno-ponemčevalnih organizacij in zvez, upravni oblastni aparat, vzvodi policijske, gestapovske in carske oblasti ter gradbeni, utrjevalni in poveljniški štabi.

Znanstveno-metodološko ogrodje sestavlja izjemen nabor primarnih (doslej še neodkritih in javno neobjavljenih) zgodovinskih virov. Raziskava temelji na večletnem minucioznem arhivskem raziskovanju doma in v tujini ter drugih primarnih virov (šolskih kronik, matičnih knjig, mikrofilmov, časopisnega in drugega tiska, občutljive osebne dokumentacije žrtev okupatorjevega

nasilja in drugih zasebnih zbirk ter pridobljenih ustnih virov oziroma spominskih pričevanj z izvajanjem obsežnih intervjujev s takrat še živimi pričami). Izvirni študiji sta bila dodana terensko raziskovalno delo in uporaba tehnologije LIDAR.

Druga izdaja k bogatemu številu tematskih sklopov dodaja nekatere vizualne, vsebinske, oblikovne in grafične spremembe, novosti in izboljšave. Knjiga je obogatena z več kot 180 enotami redkega slikovnega gradiva. Posamezna poglavja in podpoglavja so prestrukturirana in dopolnjena z doslej še javno neobjavljenim slikovnim gradivom (reprodukcije arhivskih in drugih dokumentov ter posamezne fotografije – denimo iz arhiva Državnega muzeja Auschwitz-Birkenau) ter novo vsebino (vključitev dodatnih pričevalnih izsekov iz novopridobljenega spominskega pričevanja, nabora doslej še nepregledanega arhivskega gradiva in raziskovalnega obiska v Nemškem zveznem arhivu (Bundesarchiv Außenstelle Ludwigsburg). Popolnoma novo glavno vsebinsko poglavje zajema vidik vsakdanjega življenja v okupirani Rogoški Slatini, v katerem so osvetljena naslednja tematska področja: policijska in zapiralna ura ter prepoved izhoda za domačine, zdravilna voda in zdraviliški turizem, pomen kopalnišča, gledališča in kina ter preskrba z živili in nujnimi življenjskimi potrebščinami. Druga izdaja med drugim vključuje doslej prvo celovito statistično preglednico prisilno mobiliziranih padlih vojakov (mladih slatinskih vojakov) v nemških oboroženih silah z letnico rojstva, vojaškim činom, časom in krajem smrti ter krajem in državo pokopa oziroma natančnejši podatki o grobu.

D. S.

Naročilo lahko oddate pri avtorju (z vključenim avtorjevim podpisom in osebnim posvetilom): Daniel Siter (daniel.siter@almamater.si ali po telefonu na št. 040 735 982).

DOGODKI **Smučarski center Cercko**

Partizanske smučine – Cercko 45

Na smučiščih Smučarskega centra Cercko je organizacijski odbor, ki ga vodi Miha Butara, 27. januarja pripravil 47. spominsko smučarsko tekmovanje Partizanske smučine Cercko 45. Prireditve se je udeležilo 260 tekmovalk in tekmovalcev, od tega 35 članic in članov Zveze borcev.

Prireditve je posvečena partizanski olimpijadi leta 1945. Tekmovanje je potekalo 20. in 21. januarja 1945 v svobodnem Cercku. Svoboda je sijala. Na dan tekmovanja so priletela tudi zavezniška letala in s padali spuščala pomoč borcem IX. korpusa. Svobodno Cercko je takrat v premeru več kot 80 kilometrov obkoljevalo več deset tisoč nemških vojakov in domačih kolaborantov. Istočasno je potekala tudi bitka za Trnovo nad Gorico, kjer so Kosovelova brigada in druge enote IX. korpusa bile bitko s fašistično X. MAS. Predlog za tekmovanje je Rudi Finžgar dal komandantu IX. korpusa Jožetu Borštnarju, in sicer da bi iz-

peljali tekmovanje v veleslalomu, patroljnem teku in smučarskih skokih. Po pripovedovanju takratnega člana predsedstva Plenuma Osobodilne fronte Janeza Stanovnika sta vodstvo Narodnoosvobodilnega odbora in komanda IX. korpusa z navdušenjem sprejela zamisel o izvedbi smučarskega tekmovanja. Organizatorja male partizanske olimpijade sta bila Rudi Finžgar in Tone Ažman.

Poleg članov Zveze borcev so se tekmovanja udeležili tudi pripadniki Slovenske vojske, Zveze policijskih veteranskih društev Sever, Zveze veteranov vojne za Slovenijo in Zveze slovenskih častnikov. V okviru tekmovanja je bila prikazana demonstracija smučarskih večšin na izvirnih smučeh iz časov prvih smučič v Sloveniji v organizaciji Društva za ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine Gora, Demonstratorske skupine Edvarda Čibeja in Turističnega društva Novaki.

Rezultati članic in članov ZB NOB

2024:

Članice ZB »B«: 1. Julijana Justin – Žiri, 2. Marija Kernavnar – Logatec, 3. Viktorija Kopač – Žiri; Članice ZB »C«: 1. Neža Kopač – Žiri, 2. Mojca Šolar – Železniki, Patricija Močnik – Jesenice; Člani A: 1. Julijan Torkar – Koper, 2. Rino Velikonja – Nova Gorica; Člani B: 1. Vladimir Faletič – Tolmin, 2. Gorazd Justin – Kamnik, 3. Dušan Božičnik – Kamnik; Člani B1: 1. Simon Lotrič – Železniki, 2. Gorazd Justin – Žiri, 3. Mitja Peternelj – Žiri; Člani C: 1. Žan Uršič – Tolmin, 2. Aljaž Kragelj – Kranj, 3. David Košir – Trzič.

V letu 2025 bo prireditve v znamenju 80. obletnice male partizanske olimpijade. Organizacijski odbor je napovedal, da bodo Smučine Cercko 45 leta 2025 še posebej slovesne. Zato velja posebno vabilo smučarjem, članicam in članom Združenja borcev za vrednote NOB Slovenije, da se udeležijo tega tovariškega srečanja.

Rino Velikonja

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si do 15. marca 2024. Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebani reševalci križanke iz 99. številke časopisa Svobodna beseda

- 1. Marija Pečnik**
Efenkova 1, 3310 Žalec
- 2. Davorin Rahelič**
Prušnikova 7, 1210 Ljubljana - Šentvid,
- 3. Kira Taljat Biščanin**
Most na Soči 73, 5216 Most na Soči

Rešitve križanke:
ETIKA, OLI, MODULAREC, ŠKOROMATI, ORLE, OČEK, AIN, RIVA, ABSOLVENT, TIČ, GRENADČAN, IRENEJ, OBNOVA, GOG, IKONA, RL, FJ, OSAMA, VOZ, AID, AALSTČAN, ČG, AVAR, IT, EČ, BILA, SVALJEK, ANKARČAN, AO, AIDA, RJAVI, ST, PSAR, ALITERACIJA, ATOM, MOKA, ELIZEJ.

Geslo: ŠKOROMATI; KURENTI; ORAČI; LAVFARJI; MAČKARE.

SVOBODNA BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik

Uredniški odbor: dr. Ivan Svetlik (predsednik), dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha, Črt Kanoni

Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si
Oblikovanje: Vid Brezočnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročin:
ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; **fax:** (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

SVOBODNA BESEDA	GESLO 1	ZEMLJA ZA ORANJE, NJIVA	INTERNET	GESLO 2	ZLOŠČENJE, GLAZIRANJE	NARODNO-OSVobodILNI BOJ	IGOR GRUDEN	FINSKI PISATELJ LEINO (IZ CRK: EONI)	PREBIVALKA RJAVČ	MESTO V JUŽNI NEMČIJI (IZ CRK: ALENA)
ŠKATLA S ČOKOLADNIMI BONBONI										
VEDA O PLANETU MARSU										
ZNAK Z ROGOM, ZATROBITEV							KRALJEVIČ V MAHABHARATI SMUČI			
OSCAR NIEMEYER			BOJAN STIH JAKOST, MOČ			NOČNE PTICE FINSKI ARHITEKT SAARINEN				
MAJHEN VIJAK								ČARLI NOVAK NAUK O IZVORU BOGOV		
KRAVICA SMUCARSKI SKAKALEC PREVC					IZBRANCI ODLIČNIKI ANTON VRATUŠA					ENOTA ZA GLASNOST
SVOBODNA BESEDA	KISAR	OSLABITEV, PROPAD	LOKAL ZA PRODAJO IZDELKOV	NAPEV, MELODIJA	PREBIVALCI PŠATE NIGEL SHORT				BIT, BISTVO	
PRE-OSTANEK, RELIKT						INJE, IVNIK AMERIŠKA IGRALKA HATHAWAY			ORGAN VIDA NAŠ LUTKAR MAJARON	
FRANCO-SKI MODNI KREATOR DIOR							ELEGAN. MOŠKI VRTEČI SE DEL STROJA			
GESLO 3					DANSKI SLIKAR NIELSEN AZIJSKI VELETOK			HITER MOČEN GIB MILAN NATEK		DOMAČA MOLZNA ŽIVAL GLAVNO MESTO ŠVICAR. KANTONA AARGAU
DANSKI OTOK			MESTO V ŠPANIJI (IZ: NUIR) SEKR. OZN (KOFI)			OSMINA, FRAKELJ VODOVODNA PRIPRAVA				
RAVNINA				ZADNJI PLANET V OSONČJU DEL OBLAČILA					RIMSKA BOGINJA JEZE MATEMAT. NEZNANKA	
JAPONSKI BOJEVNIK KI MOJSTRSKO OBLADA BORILNE VEŠČINE, NINJA UROŠ LAJOVIC					DELEC Z ELEKTR. NABOJEM SARA CIRMAN		JUDOVSKI MESEC ZNAK ZA SELEN			
MATERINA SESTRA				EKSPRESNA KAVA						
BRITANSKI REŽISER (DAVID: IZ: NELA)				PRILJUBLJENA ITALIJAN SKA JED		OBŽALOVANJE		ALEŠ UŠENIČNIK		

DOGODKI Seja predsedstva ZZB NOB SLOVENIJE

»Rim naj preneha zavajati javnost in manipulirati

Predsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman, članica predsedstva Julijana Žibert in Fabio Vallon, predsednik ANPI Trst, so položili venec pred spomenik rodoljubom v Bazovici. (Foto: Jani Alič)

Februarska seja predsedstva ZZB NOB Slovenije je bila tokrat v Koprju. Udeleženci so jo sklenili s tiskovno konferenco in izjavo za javnost, ki se nanaša na zgodovinsko resnico o žrtvah fojb. Prisotni so bili tudi predstavnik hrvške borbovske organizacije (SABA) Vesna Žmak in Edi Andreašič ter italijanske borbovske organizacije (VZPI-ANPI) Fabio Valon ter predstavniki

ki veteranskih organizacij, vključnih v KoDVOS. Poziv predstavnikov borbovske združenj je jasen: Ljubljana bi morala od Rima zahtevati, da preneha zavajati javnost in manipulirati z medvojno in povojno zgodovino ter jo politično zlorablja. Pri tem bi morala italijanska stran upoštevati poročilo slovensko-italijanske kulturno-zgodovinske komisije in

Seja predsedstva ZZB NOB Slovenije v koprski občinski dvorani

jasno povedati, da v Bazovici ustreljeni pripadniki Borbe niso bili teroristi, nujno pa je tudi odprtje rudniškega jaška v Bazovici, da bi prešli domnevna trupla v njem. Oglasil se je tudi nekdanji novogoriški župan Mirko Brulc ter opozoril na zdajšnje dogajanje na Goriškem. Skrbijo ga pritiski iz Italije in neodzivnost slovenske države. Opozoril je na dogajanje, ko goriški župan sprejema

pripadnike organizacije X Mas. 8. februarja prihodnje leto naj bi zaživel EPK, dva dni pozneje pa bo dan spomina na fojbe. In vprašal se je, kaj se bo takrat zgodilo. Pred sejo predsedstva so člani predsedstva in gostje obiskali Bazovico in se poklonili spomenu na bazoviške junake. Ob tej priložnosti je zbranim Milan Pahor na kratko orisal dogajanje v tistem času. **S. B.**

VABILO

Pleši, Brina

V Kulturnem centru Semič bomo 2. marca ob 19. uri izvedli plesni recital z naslovom Pleši, Brina. Plesni recital so že odigrali v Črnomlju, postavili pa so ga ob 80. obletnici prvega zasedanja Slovenskega narodno-osvobodilnega sveta (SNOS) v prostorih sokolskega doma, današnjega Kulturnega doma Črnomelj.

Plesni recital Pleši, Brina govori o odnosu sodobne plesalke Marte Paulin - Brine in pesnika Karla Destovnika - Kajuha med vojno. Zgodba pripoveduje dogajanje vse od začetkov vojne pa do znamenitega pohoda XIV. divizije iz Bele krajine. Z recitacijami in

plesnimi slikami plesalke Brine se predstavi njena plesna usoda, ki se izteče pred 80 leti na črnomaljskem odru. Gre za eno osupljivejših in bolj pretresljivih zgodb, ki jih je napisal boj za svobodo.